

Csengerújfalu

Jelen kiadvány a Magyarország-Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013 tárgyú pályázat keretében a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumok Igazgatósága mint vezető partner, valamint a Muzeul Județean Satu Mare mint projektpartner közös együttműködéssével megvalósuló Patrimonium 2 – Cross-border utilisation of joint cultural heritage c. projekt keretében készült.

© Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumok Igazgatósága
© Scholtz Róbert

Írta: *Terdik Szilveszter* közreműködésével *Scholtz Róbert*

Román fordító: *Kocsis Ágnes*

Angol fordító: *Simán Katalin*

ISBN 978-963-7220-80-7

Nyíregyháza, 2011

Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Múzeumok
Igazgatósága

Felelős kiadó: *dr. Bene János* megyei múzeumigazgató

Projektasszisztens: *Istvánovits Eszter*

Cím: 4400 Nyíregyháza, Benczúr tér 21.

Telefon/fax: + 36-42/315-722

E-mail: jam@jam.nyirbone.hu

Készült 300 példányban, 4,75 ív terjedelemben

Számítógépes tördelés és nyomdai előkészítés: *Szemán Attila*

A nyomdai munkálatok: Kapitalis Kft., Debrecen

Felelős vezető: *Kapusi József*

SCHOLTZ RÓBERT

Csengerújfalu. Történelmi és kulturális kalauz

Csengerújfalu Szabolcs-Szatmár-Bereg megye délkeleti részén, a Szatmári-síkságon fekvő település. Az Ecsedi-láp keleti szélén épült falu a csengeri kistérséghez tartozik. A XX. század elejéig történelmi, gazdasági kapcsolatai Nagykárolyhoz (ma: Carei, Románia) és a 6 km-re fekvő Csengerhez fűzték. A falu lakossága a legutóbbi népszámlálás adatai szerint 798 fő, melynek 98%-a magyar, 2%-a cigány nemzetiségünek vallja magát.

Csengerújfalu. Ghid cultural și istoric

Localitatea Csengerújfalu este situată pe Cîmpia Someșeană, în partea sud-estică a județului Szabolcs-Szatmár-Bereg. Satul format pe malul estic al Mlaștinii Ecedea face parte din microregiunea Csenger. Relațiile economice l-au legat până la începutul secolului al XX-lea de orașul Carei și de Csenger, care se află la o distanță de doar 6 km. Conform datelor ultimului recensământ, populația satului este de 798 de personae, dintre care 98% s-au declarat de etnie maghiară, iar 2% de etnie romă.

Csengerújfalu. Historical and cultural guide

Csengerújfalu lies in the Szatmár Plain in the south-eastern part of Szabolcs-Szatmár-Bereg county. The village built at the eastern edge of the Ecsed Marsh belongs to the Csenger micro-region. Until the early 20th century, it was historically and economically connected with Nagykároly (to date Carei, Romania) and Csenger, which latter lies 6 km away from it. According to the recent census, the village counts 798 inhabitants: 98% Hungarians and 2% gipsies.

CSENGERÚJFALU TÖRTÉNETE AZ ŐSKORTÓL A HONFOGLALÁS KORIG

Egy település történetének megírásához a legfontosabb adatokat a fennmaradt írott források – oklevelek, útleírások, térképek – szolgáltatják. Csengerújfalu esetében a legkorábbi írásos említés 1372/75-ből adatolható. Ennél régebbi írott emléket jelenleg nem ismerünk. Rendelkezésünkre áll azonban a településkutatás másik fontos forrása, a régészeti leletanyag. A föld mélyéből véletlenül felszínre bukanó vagy tudatosan felszínre hozott, néma tárgyakat „megszólaltatva” értékes részletekkel gazdagítathatjuk mind az írott források előtti, mind az általuk bemutatott korszakokat. A településről napjainkig csupán szórvány régészeti leleteket ismertünk. 2011 tavaszán a nyíregyházi Jósa András Múzeum alkalmazottai szisztematikus, a település egészére kiterjedő terepbejárást végeztek, melynek során a település közigazgatási határain belül 11 régészeti lelőhelyet dokumentáltak. Az összegyűjtött leleteket a szomszédos települések leletanyagaival kiegészítve az alábbi településtörténeti képet vázolhatjuk fel.

A település „legidősebb” leletét 1949-ben fordították ki a volt *Papok-tagjában*, a tégláégetőnél. „A bányában kubikoló cigány munkások egyikének valamelyen tárgyban megkoccant az ásója. A cigányok nagy üdv-rivalgással fordították ki a földből a tárgyat, amely egy agyagedény volt. Azonnal kincsre gondolva

ISTORIA LOCALITĂȚII CSENGERÚJFALU DIN CELE MAI VECI TIMPURI PÂNĂ LA DESCĂLECATUL MAGHIARILOR

Datele cele mai importante pentru realizarea monografiei unei așezări le reprezintă izvoare scrise, fie ele documente, jurnale de călătorie sau hărți. În cazul localității Csengerújfalu, cea mai timpurie atestare documentară provine din anii 1372/75. În momentul de față nu cunoaștem izvoare scrise mai vechi decât cel menționat. Avem însă la dispoziție o altă sursă de investigație a trecutului așezării, și anume materialul descoperirilor arheologice. Prin analiza artefactelor descoperite întâmplător sau în cadrul unei săpături arheologice organizate, informațiile noastre privind perioadele premergătoare izvoarelor scrise sporesc, iar mediul cultural reflectat de aceste obiecte devine cunoscut. Până în perioada actuală, de pe teritoriul localității ne-au parvenit doar descoperiri răzlețe. În primăvara anului 2011, specialiștii Muzeului Jósa András din Nyíregyháza au efectuat o perieghere sistematică, cuprinzând întreg teritoriul așezării. În urma cercetărilor au reușit să documenteze 11 situri arheologice pe suprafață administrativă a localității. Materialul strâns, completat cu vestigiile arheologice ale așezărilor limitrofe creionează destul de clar evoluția istorică a așezării.

Cea mai timpurie descoperire de pe teritoriul localității a săzut lumina zilei în 1949, în cărămidăria

HISTORY OF CSENGERÚJFALU FROM THE PREHISTORIC TIMES UNTIL THE CONQUEST PERIOD

The preserved written sources – documents, records of journeys, maps – provide the best data to the compilation of the history of a settlement. Csengerújfalu was first mentioned in a written source in 1372/75. No older written document is known. However, we have another important source of settlement research: archaeological find materials. When the mute objects that unexpectedly appear on the surface or are intentionally uncovered are “made to speak” we get valuable details about the periods preceding the written sources and the ones they represent. Only scattered archaeological finds are known from the settlement. In the spring of 2001, the collaborators of the Jósa András Museum of Nyír-egyháza conducted a systematic and complex field walking and they documented 11 archaeological sites within the administrative borders of the settlement. The following picture can be drawn about the history of the settlement from them and the finds of the neighbouring settlements.

The “oldest” find of the settlement was found at the *brick kiln* in Papok-tag in 1949. “The spade of one of the gipsy workers knocked against something in the clay pit. The gipsies turned up the object within cheering: it proved to be a clay vessel. With treasure in their minds, they impatiently broke it to pieces

Terepbejárás az újfalusi határban, 2011
Periegheză în hotarul satului, 2011
Field walking at Újfalu, 2011

az ásóval türelmetlenül törték szét, azonban az üres volt, s mint értéktelen holmi cserépdarabot dobták félre. A cserépdarabokat a Belényesi fiúk szedték össze.” A leleteket éppen ott tartózkodó tanfelügyelő az újkőkorra keltezte. A szürke, gömbtestű, a vállán és nyakán bekarcolt vonalakkal díszített edényről sajnos semmi bővebbet nem tudunk. Rajzát Katona Zoltán tette közzé 1998-ban. Színes és díszítése alapján leginkább a Beregsurányi pecsételt kerámia köréhez tartozhatott, azaz a római császárkor emléke lehetett.

Jelenlegi ismereteink szerint Csengerújfalu határában az első emberek kb. 6000 évvel ezelőtt, a rézkor időszakában települtek meg. A réz volt az első fém, az arannyal együtt, melyet az ember először megismert. Kezdetben – ritkasága miatt – ékszereket, később a hétköznapi élet során használt eszközöket (kések, árakat) készített belőle. Területünk – mint a későbbi évezredek alatt többször is – nagyállattartó csoportok szálláshelye volt, akik itt-ott földműveléssel is próbálkoztak. Korong nélkül készített, a külsején vörösre égett, belséjén sötétszürke – ún. hurkatechnikával készített – edényeik töredékeit a *Szakszon-tagban* fordította ki az eke.

A rézkort az ōskor újabb szakasza a *bronzkor* követte. A réz és ón ötvözetéből öntött bronzról elnevezett időszak településeinek nyomaira a *Pénzverő-háttól ÉK-re, a Béke utcában, a református templomtól délre, a Szakszon-tagban* és a *Szigeten* bukkantunk. Legintenzívebb megtételessel a település déli és délkeleti

din fostul *Tog al Popilor (Popok-tagja)*. “Hărlețul unuia dintre țiganii care munceau în mină s-a împiedicat într-un obiect. Muncitorii au fost entuziasmați la vederea obiectului scos din pământ: un vas de lut. Gândindu-se imediat la o comoară, au spart îndată vasul. Acesta era însă gol, și astfel fragmentele au fost aruncate ca niște cioburi fără valoare. Bucătile de ceramică au fost adunate de băieții Belényesi.” Materialul descoperit a fost datat în epoca neolitică de inspectorul școlar, prezent în localitate în acel timp. Despre vasul globular cenușiu, ornamentat cu linii incizate la umăr și la gât, nu avem din păcate alte informații. Desenul realizat după acest obiect a fost publicat de Zoltán Katona în 1998. După culoare și ornamente, este posibil să fi aparținut de orizontul ceramicii stampilate de Beregsurány, putând fi astfel datat în epoca romană.

Conform cunoștințele noastre de la ora actuală, prima aşezare umană de pe teritoriul localității Csenyerújfalu datează din perioada eneoliticului, adică epoca cuprului, cu aproximativ 6000 ani în urmă. Primul metal cunoscut și folosit de om alături de aur a fost cuprul. La început – din cauza rarității sale – era utilizat la confectionarea bijuteriilor, însă mai târziu constituia materia primă pentru confectionarea unelțelor casnice (cuțite, sule). Ca și în mileniile următoare, teritoriul satului a reprezentat un loc de popas al grupurilor de crescători de animale, care au încercat și cultivarea pământului în unele locuri. Vasele ceramice specifice, roșii în exterior și gri închis

with the spade but it was empty and so they threw the valueless shards aside. The Belényesi brothers collected them." The school-inspector who happened to be there dated the shards from the *Neolithic*. Regrettably, that is all we know about the grey vessel of a spherical body, decorated with incised lines on the shoulder and the neck. Zoltán Katona published its drawing in 1998. According to its colour and decoration, it could belong to the stamped ceramics of Beregsurány, that is it came from the Roman Imperial Period.

As far as we can tell, the first people settled in the area of Csengerújfalu in the *Copper Age* about 6000 years ago. Copper and gold were the first metals that people learned to handle. Being rare raw materials, jewellery was initially made from them but later they were also used for the utensils of the everyday life (knives, awls). Our territory was occupied by people that kept large animals, similarly to several other periods in the coming millennia, who also tried their hands at cultivation. The fragments of their dark grey vessels made with the so-called coil technique and fired to a red colour on the outside were turned up by the plough in Szakszon-tag.

Bronze Age followed the Copper Age. The traces of the settlements of the period named after the metal prepared from the alloy of copper and lead were

Rézkori lelőhely a Szakszon-tagban
Sit de epoca eneolitică în Szakszon-tag
Copper Age site in Szakszon-tag

határában húzódó magaslatokon számolhatunk. A Kr. e. 1200-tól számított késő bronzkor évszázadai alatt a mai nál szárazabb, melegebb időjárás uralkodott. A vizek szintje alábbszállt, így a korszak emberei addig megműveletlen, mocsaras, parlag vagy erdős területeket vontak művelés alá. Nagy kiterjedésű falusi települések a megye minden pontján megtalálhatók. A késő bronzkor időszakában a Felső-Tisza-vidéken kiterjedt kereskedelmi kapcsolatokkal rendelkező fémműves központok működtek. A megyében igen korán megindult régészeti gyűjtőmunkának, s a lakosság adományozó kedvének is köszönhetjük, hogy vidékünk páratlan bronzgazdasággal bír.

A bronzkor végét egy új fém, a *vas* elterjedése jelentette. Az első vaseszközök a Kr.e. IX. században jelentek meg hazánkban. Vidékünkön a Fekete-tenger északi partvidékéről bevándorolt, feltehetően iráni nyelvű nép, a *kimmerek* terjesztették el használatát. A kimmereket új uraik a szintén keleti eredetű nagyláttartó nép a *szkíták* követték. Az első szkíta kori leletek a Kárpát-medencében a Kr. e. VII. század második felére keltezhetők. Érdekességgéként említjük meg, hogy e barbár harcosok az új típusú steppei fegyverzet, lószerszámzat és jellegzetes állatstílusú művészet mellett egy igen fontos technikai újítást, a lábbal hajtott fazekaskorong használatát is elterjesztették. Fazekasaik a jól iszapolt agyagból készített barna szürke, behúzott peremű tálakat, valamint a perem felé húzott fülű bögreformákat kedvelték.

În interior erau confectionate manual. Plugul a scos la suprafață astfel de fragmente de vase în locul numit *Szakszon-tag*.

Perioada preistorică succesoare a eneoliticului a fost epoca bronzului. Urme de așezări din epoca ce și-a primit numele după aliajul specific de cupru și cositor au fost identificate la nord-est de *Pénzverő-hát*, pe strada *Béké*, la sud de biserica reformată, în *Szakszon-tag* și la *Sziget*. Așezările cel mai intens populate erau amplasate în zonele mai înalte din sudul și sud-estul localității. În epoca târzie a bronzului, în jurul anilor 1200 î.Hr., clima era mult mai uscată și mai caldă decât în zilele noastre. Nivelul apelor a scăzut, și astfel oamenii acelor vremuri au început să cultive terenuri până atunci nelucrate, care fuseseră acoperite cu mlaștini sau păduri. Așezări rurale de mari dimensiuni au fost identificate în toate punctele județului. În regiunea Tisei-Superioare, în epoca bronzului târziu funcționau centre de prelucrare a metalelor, care întrețineau legături comerciale la distanțe uriașe. Datorită cercetărilor arheologice demarate foarte timpuriu în județ și a mentalității deschise înspre donații a populației, zona noastră beneficiază de o colecție bogată de artefacte rare din bronz.

Sfârșitul epocii bronzului a fost marcat de răspândirea unui nou metal, *fierul*. Primele unelte confectionate din fier au apărut în zonă pe parcursul secolului al XI-lea î.Hr. În regiunea noastră,

found NE of Pénzverő-hát, in Béke Street, south of the Calvinist church, in Szakszon-tag and Sziget. The most intensive settlements were observed on higher elevations south and southeast of the settlement. During the centuries of the Late Bronze Age (started in 1200 BC), a drier and warmer climate ruled than to date. The water table sank so the people of this period cultivated new territories re-conquered from the marsh, the meadows and the forests. Their large villages can be found everywhere in the county. In the late Bronze Age, metallurgical centres worked in the Upper Tisza region, which had broad commercial contacts. The region can boast of an unprecedented richness of bronze finds owing to the early start of archaeological collections and the generous gifts of the population.

The spreading of a new metal the *iron* closed the Bronze Age. The first iron tools appeared in Hungary in the 9th century BC. The *Cimmerians*, an ethnic group who arrived here from the northern coast of the Black Sea and probably spoke an Iranian language introduced the use of metal. The new rulers that followed the Cimmerians were the large animal keeping *Scythians* also of an eastern origin. The first finds of the Scythian period in the Carpathian Basin can be dated from the second half of the 7th century BC. It is interesting to know that beside the new steppe type weaponry, harness and characteristic animal style

Bronzkori lelőhely a Béke utcában
Sit de epoca bronzului pe strada Béke
Bronze Age site in Béke Street

E jellegzetes szkíta kori leletek Szatmárban a Kraszna bal partján és az Ecsedi-láp partján sűrűsödnek. Újfalu ban a *Szakszon-tag déli oldalánál* gyűjtöttünk néhány törökéket.

A szkítákat a történelem színpadán a nyugati eredetű *kelták* váltották fel. „Európa vasemberei” a Rajna folyó mentéről kezdték meg keleti irányú vándorlá-sukat a Kr. e. V-IV. században. Harcos csoportjaik bevették Rómát, előzönlötték a Balkán-félszigetet, s a Delphoi jósda kifosztását követően északnak fordulva a Felső-Tisza-vidéken és a délvidéki Szerémségben telepedtek le. Tacitus római történetírótól tudjuk, hogy a Felső-Tisza vidékén az *anartiusok*, *tauriscusok* és a *cotinusok* törzse élt, akik vasbányászattal is foglalkoztak. Kelte régészeti emlékeket jelenleg a csengeri Recsege-dombról ismertünk.

A Pannónia, majd Dacia római tartománnyá kialakítása utáni kort római császárkornak nevezzük, bár az írott források szerint az általunk kutatott vidékre római katonák sohasem – vagy csak hadjárat során, rövid időre – tettek be a lábukat. Nem tudjuk pontosan meghatározni, hogy területünk ekkor melyik barbár nép szálláshelye lehetett. A kutatás feltételezi, hogy a Traianus császár uralkodása előtt Erdélyben élt *dákok*/*kosztobókok* egy része menekülhetett ide a római legiók elöl. Az írott források alapján később germán törzsek (előbb a lugi és a buri), később különböző *vandál* csoportok vetették meg a lábukat a tájon. A terület lakossága minden bizonytalán kapcsolatban állt az Alföldet

propagatorii noului metal au fost cimerienii, un popor cu origine presupus irakiană, ajuns pe aceste meleagurile de pe malurile nordice ale Mării Negre. Cimerienii au fost urmați de o populație cu aceeași origine estică, mari crescători de animale, și anume *scitii*. Primele descoperiri scitice din Bazinul Carpathic pot fi datează în a doua jumătate a secolului al VII-lea î. Hr. Este interesant de menționat că, în afara noilor piese de armament, de origine stepică, a harnășamentui specific acestor luptători barbari, sau a artei zoomorfe, scitii au adus în zona oastră o inovație tehnică de mare importanță: roata olarului. Olarii acestei populații preferau străchinile cu buze invazate și cănile cu toartă supraînălțată, confectionate din lut argilos, de culoare maro și gri. Aceste descoperiri caracteristice perioadei scitilor apar în zona Satu Mare mai ales pe malul stâng al Crasnei și pe marginile Mlaștinii Ecedea. Pe teritoriul satului Csengerújfalu au fost adunate câteva fragmente ceramice de acest gen în partea sudică a locului numit *Szakszon-tag*.

Scitii au fost urmați pe scena istoriei de celti. „Oamenii de fier ai Europei” și-au început migrația de lângă râul Rhin, îndreptându-se spre est în secolele V-IV î. Hr. Războinicii au ocupat Roma, au năvălit în Peninsula Balcanică, iar după ce au jefuit Oracolul din Delphi s-au deplasat spre nord, stabilindu-se în Regiunea Tisei Superioare și în Szerémség, în Ungaria de Jos. Din opera istoricului roman Tacitus aflăm că în zona Tisei Superioare trăiau triburi ale anarților,

art, they brought with them an important technical innovation: the use of potters' slow wheels. Their potters made brown, grey bowls of inverted rims and cups with handles pulled up over the rims from finely tempered clay. These characteristic Scythian type finds are densely distributed on the left side of the Kraszna and on the border of the Ecsed Marsh in Szatmár. In Újfalu, a few fragments were collected on the southern side of Szakszon-tag.

The Celts of a western origin followed the Scythians. The "iron people of Europe" started eastwards from the Rhine region in the 5th-4th centuries BC. Their belligerent groups conquered Rome, invaded the Balkan Peninsula, ransacked the oracle of Delphi and then turned to the north and settled in the Upper Tisza region and in Sirmium. We know from Tacit, Roman historiographer that the *Anartius*, *Tauriscus* and *Cotinus* tribes lived in the Upper Tisza region who also dealt with iron mining. Celtic archaeological find are known from Recsegedomb in Csenger.

The period after the establishment of Pannonia and Dacia Roman provinces is called *Roman Imperial Period* although according to the written sources, Roman soldiers never, or perhaps only during a campaign, set their foot on the investigated territory. We cannot exactly determine which Barbarian population lived here at that time. It is supposed that a fragment of the *Dacian/Costobok* people, who had lived

Szkíták kori edénytöredékek (Szakszon-tag)
Fragmente de vase din perioada scitică (Szakszon-tag)
Scythian vessel fragments (Szakszon-tag)

uraló iráni pásztornéppel, a szarmatákkal. Utóbbiak szatmári jelenlétére csak nagyon kevés adatunk van. A korszak telepeit az Erge-hát, az Igényelt-dűlő és a Szakszon-tag déli oldalában találtuk meg. További településükre utaló nyomokat az urai határba eső Pénzverő-háton is megfigyelték. Míg a lelőhelyek többségén csak cserepeket gyűjtöttünk, addig az urai határban római ezüstpénzek és ruhakapcsoló tük, ún. fibulák is előkerültek.

A római császárkort a népvándorlás kor viharos évtizedei zárják. Attila birodalmának bukását követően területünk az Alföldet birtokló *gepida* csoportok néhány évtizedes uralma alá kerülhetett, akik az V. század végén, VI. század elején tovább vándoroltak déli, illetve keleti irányba. Az ezt követő 200 évre talán az

Császárkori lelőhely az Igényelt táblában
Sit de epoca romană în lotul Igényelt
Imperial Period site in Igényelt tábla

tauriscilor și cotenșilor, care se ocupau cu extragerea și prelucrarea fierului. Mărturii arheologice din perioada celților sunt cunoscute de la *Recsege-domb*, pe teritoriul orașului Csenger.

Perioada următoare transformării Pannoniei și a Daciei în provincie română este cunoscută sub denumirea de *epoca romană*, cu toate că, după mărturia izvoarelor scrise, pe teritoriul cercetat de noi soldații romani nu au pus niciodată piciorul, sau eventual au ajuns aici pentru o perioadă foarte scurtă, cu ocazia campaniilor militare. Nu putem identifica cu exactitate triburile barbare care au sosit în zona noastră în acel timp. Cercetătorii presupun că dacii și costobocii care au trăit în Transilvania înaintea domniei lui Traian s-au refugiat pe aceste meleaguri din fața legiunilor romane. Conform surselor scrise, mai târziu s-au stabilit aici triburile germanice (initial triburile lugilor și burilor), urmate de diferite grupuri ale vandailor. Locuitorii zonei au întreținut cu siguranță relații cu sarmatii, populația de păstori iranieni care domina atunci Câmpia Pannonică. Prezența lor în părțile sătmărene este semnalată de foarte puține informații. Așezările acelei epoci au fost marcate în punctele Erge-hát, Igényelt-dűlő și Szakszon-tag. Alte urme de așezări se pot identifica în locul numit Pénzverő-hát. Dacă în majoritatea locurilor au fost descoperite doar fragmente de ceramică, în hotarul comunei Ura au fost scoase la iveală monede romane de argint și fibule.

in Transylvania before emperor Trajan's rule, fled here from the Roman legions and later, according to the written sources, German ethnic groups (first Lugi and Buri) and then various *Vandal* groups settled in this area. The population of the region was certainly in contact with the Iranian pasturing population, the *Sarmatians*, who occupied the Great Hungarian Plain. There are only a few scattered proofs of the presence of this latter group in Szatmár. The settlements of the period were found in the southern part of *Erge-hát*, *Igényelt-dűlő* and *Szakszon-tag*. Further traces of settlements were observed in *Pénzverő-hát* at Ura. Only shards were collected at most of the sites, while Roman silver coins and brooches were also found at Ura.

The tempestuous decades of the *Migration Period* closed the Roman Imperial Period. After the fall of Attila's empire, the territory was occupied by *Gepid* groups for a few decades. In the late 5th – early 6th centuries they moved on toward south and east. During the following 200 years, the forests recaptured the Upper Tisza region – at least this is the accepted explanation to the nearly complete lack of finds.

The next time people settled on the eastern side of Ecsed Marsh was in the 9th century. A large population must have lived on this territory since traces of settlements were observed at five sites: *on the western side of Erge-hát*, *on the north-eastern side of Nagy-lapos*, in *Szakszon-tag*, *Sziget* and *Urai legelő*.

Germán és szarmata harcosok találkozása
(Angus Macbride rajza)
Întâlnirea dintre luptătorii germani și sarmăților
(desen Angus Macbride)
Meeting of German and Sarmatian warriors
(drawing by Angus Macbride)

erdők hódították vissza a Felső-Tisza-vidéket, legalábbis ezzel szokták magyarázni a leletek csaknem teljes hiányát a területen. Ezekből az évekből jelenleg nem rendelkezünk leletekkel.

Az Ecsedi-láp keleti peremén az újabb megtelepedésre csak a IX. században került sor. Területünknek ekkor igen népes lakossága lehetett, mivel a korszak településeire utaló nyomokat öt lelőhelyen – *Erge-hát nyugati oldal, Nagy-lapos, északkeleti oldal, Szakszon-tag, Sziget, Urai legelő* – is sikerült megfigyelnünk. A késő népvándorlás kor legjellegzetesebb emlékei a korong nélküli készített, durva házi edények, valamint a körongolt fazekak, melyek oldalát, nyakát bekarcolt hullámkötegekkel díszítettek. A legtöbb cserepet a *Sziget* területén gyűjtöttük. Itt egy szétszárt épület maradványait is sikerült megfigyelnünk.

A HONFOGLALÁS ÉS ÁRPÁD-KOR

III. Béla királyunk névtelen jegyzőjétől, *Anonymus*-tól tudjuk, hogy Szatmár megye területét Szabolcs, „ez a fölötté bölcs férfiú” és Tas vezér hódoltatta. Se regeik a Szamos folyó mentén vonultak Szatmár váráig, ahol „Háromnapos megszállás és harc után győzelmet arattak. Negyednap a várba hatolva, Mén-Marót vezér katonáit, akiket ottkaphattak, vasbilincsre verték és undok tömlöcenékre vetették, a lakosok fiait pedig túszul összeszedték. A várat katonákkal megrakva otthagyták,

Epoca romană se încheie cu deceniile tulburate ale migrației popoarelor. După căderea imperiului lui Attila, teritoriul nostru a ajuns probabil timp de câteva decenii sub dominația gepizilor. Aceștia au continuat să se deplaseze spre sud și est la finalul secolului al V-lea și începutul secolului al VI-lea. Pe parcursul celor două secole, zona Tisei Superioare a fost poate din nou năpădită de păduri, sau cel puțin aceasta este explicația avansată de cercetători pentru lipsa aproape totală a vestigiilor arheologice de pe acest teritoriu. Din acești ani nu a fost încă realizată nici o descoperire.

Noi așezări s-au format pe malul estic al Mlaștinii Ecedea doar pe parcursul secolului al IX-lea. În acea perioadă, zona noastră avea o populație destul de însemnată numeric, deoarece urme de locuire umană au fost identificate în cinci puncte: în partea vestică a locului numit *Erge -hát*, în partea nord-estică a *Nagy-lapos*, în *Szakszon-tag, Sziget și Urai legelő*. Cele mai des-întâlnite vestigii ale epocii migrațiilor sunt vasele casnice zgrunțuroase, confecționate manual și oalele modelate la roată, cu pereti și gâtul ornamentate cu meandre incizate. Cele mai multe fragmente ceramice au fost colectate din punctul numit *Sziget*. Tot aici au fost identificate urmele unei clădiri distruse de arătură.

The most characteristic finds of the late Migration Period are hand-thrown, coarse household vessels and the wheel-thrown pots, the walls and necks of which are decorated with incised bunches of lines. The largest number of shards were collected on the territory of Sziget. The traces of a building dispersed by the plough could also be observed here.

CONQUEST AND ÁRPÁDIAN PERIODS

We know from *Anonymus*, the anonymous notary of King Béla III that Szabolcs “this remarkably wise man” and prince Tas conquered the territory of Szatmár county. Their troops marched along the Szamos river until the castle of Szatmár where “*After three days of stationing and fighting they won. The fourth day they entered the castle, put iron shackles on the soldiers of Prince Mén-Marót whom they found there, threw them to the bottom of the dungeon, and gathered the sons of the inhabitants as hostages. They left the castle full of*

Császárkori korongolt edénytöredékek
Fragmente de vase lucrate la roată de epocă romană
Shards of wheel-thrown Roman Age vessels

Császárkori fémek (Fábián-Pintye 2010, 7. alapján)
Metale de epocă romană (după Fábián-Pintye 2010, 7)
Imperial Period metals (after Fábián-Pintye 2010, 7)

Késő népvándorlás kori település elképzelt képe
Reconstituirea virtuală a unei aşezări din perioada
târzie a epocii migrațiilor
Reconstruction of a late Migration Period settlement

maguk meg továbbindultak a Meszesi kapukhoz." (Anonymus: Gesta Hungarorum).

A kutatás szerint vidékünk magyar ősfoglalója - Csengerhez hasonlóan - a Kaplony nemzettség lehetett. Az Árpád-kor maradékait a Béke utca, a református templomtól délre, a Nagy-lapos és a Szakszon-tag területén gyűjtöttük össze. A késő népvándorlás és Árpád-kori lelőhelyek egyezése alapján nem tartjuk kizártnak, hogy vidékünk helyi alapnépessége Árpád népének honfoglalását követően is továbbélt településein. Feltevésünk bizonyítása természetesen további kutatást igényel.

DESCĂLECATUL MAGHIARILOR ȘI PERIOADA ARPADIANĂ

Opera notarului anonim al regelui Béla al III-lea îl plasează pe teritoriul Sătmărelui pe conducătorul maghiar Szabolcs, "acest bărbat înțeleapt", și pe Tas. Armata lor a înaintat pe linia Someșului până la cetatea Sătmărelui, unde "Dupa trei zile de asediu și luptă au dobândit victoria. A patra zi au intrat în cetate, unde soldații rămași pe loc ai lui Menumorut au fost încătușați și întemnițați, iar fiii locuitorilor au fost luati ostatici. Cetatea a fost lăsată în grija soldaților, iar ei au pornit mai departe către Poarta Meseșului"

(Anonymus: Gesta Hungarorum).

Cercetătorii presupun că primii ocupanți maghiari ai zonei noastre - similar localității Csenger - au fost cei din neamul Kaplony. Vestigii ale perioadei arpadiene au fost colectate de la siturile de pe strada Béke, la sud de biserică reformată, în Nagy-lapos și Szakszon-tag. Suprapunerea dintre locul descoperirilor datând din perioada târzie a migrațiilor și din cea arpadiană sugerează ipoteza că populația de bază a teritoriului a rămas pe loc și după descălecatal maghiar. Argumentarea acestei presupuneri necesită desigur continuarea cercetărilor.

their own soldiers and marched on to the Meszes gates."

(Anonymus: Gesta Hungarorum)

According to the results of the researches, the Kaplony clan must have conquered the region, including Csenger. The remains of the Árpádian Period were collected in *Béke Street, south of the Calvinist church*, in Nagy-lapos and Szakszon-tag. The overlapping of the late Migration Period and the Árpádian Period sites suggests that the local, autochthonous population survived in the settlements after the conquest of Árpád's people. Naturally, further investigations are necessary to prove this supposition.

Theories about the establishment of the settlement

Judged from the name, Csengerújfalu must be a late medieval settlement. Local tradition has preserved several versions of its establishment. According to one of the versions, the modern village formed from four small settlements (*Ástomrét, Halomdomb, Gecserét, Ibéke*), while according to another one, the modern Csengerújfalu occupies the territory only of Ibéke village. A third idea holds that the ancient *Geche* villages lied in the hilly territory of today's Meggyesta either in Komoróczti-tag or in Szilágyi tag by the name Meggyes. Its population left in consequence of the Mongol Invasion and settled in the area of the Calvinist church. The fact that

Késő népvándorlás kori edénytöredékek
Fragmente de vase din perioada târzie a epocii migrațiilor
Shards from the late Migration Period

ELKÉPZELÉSEK A TELEPÜLÉS KIALAKULÁSÁRÓL

Csengerújfalu a nevéről ítélt késő középkori település. Kialakulásáról a helyi szájhagyomány több változatot őriz. Az egyik szerint a település határában álló négy kis településből - Ástomrét, Halomdomb, Gecserét, Ibéke – alakult ki a mai falu, míg a másik szerint csupán Ibéke település helyén maradt fenn a jelenkor Csengerújfalu. Egy harmadik nézet úgy tartja, hogy az ősi *Geche* falu Meggyes néven a mai Meggyesta dombos részén vagy a Komoróczi-tagban, illetve a Szilágyi-tagban feküdt. Lakossága a tatárok pusztítása miatt költözött el és a református templom környékén telepedett le. Vélhetően ez utóbbi nézetet támaszthatja alá, hogy e helyen Árpád- és középkori cseréptörédekkel találtunk. Elnevezése a település korára utal, később keletkezett, mint a szomszédos helyiségek, minden jel szerint Csenger határából szakadt ki. Dűlönevei közül érdekesebbek a *Pénzverő-hát*, Ástomrét, Pozsonhalma.

ÁSTOMRÉT / ASTHALMA

1429–1512 között szerepel a forrásokban. Feltehetően a Gémes-tó közelében, a mai Bagosi-forduló valamelyik magaslatán keresendő.

DATE PRIVIND FORMAREA AŞEZĂRII

Pornind de la denumirea localității Csengerújfalu, considerăm că este vorba despre o aşezare formată în evul mediu târziu. Legenda constituirii satului s-a păstrat în tradiția locală în mai multe versiuni. Una dintre ele relatează că satul s-a format prin unificarea celor patru mici aşezări aflate în hotarul localității: Ástomrét, Halomdomb, Gecserét și Ibéke. O altă versiune susține că actualul Csengerújfalu s-a dezvoltat în locul fostei aşezări Ibéke. Conform celui de al treilea scenariu, vechiul satul *Geche*, pe atunci numit Meggyes, exista acum multe secole în partea deluroasă a regiunii Meggyesta sau în Komoróczi-tag, eventual

A Sziget lelőhely
Situl arheologic Sziget
Sziget site

Patic- és tapasztástöredékek
Fragmente de lipitură și de vălătuci
Daub and plastering fragments

Árpádian Period and medieval shards were found at the latter locality supports this idea. The name indicates the age of the settlement [újfalu = new village]: it is younger than the neighbouring villages and it most probably once belonged to Csenger.

Regarding the local place names, *Pénzverő-hát*, *Ástomrét* and *Pozsonhalma* are interesting.

Szabolcs vezér képe
a Kálti Márk-féle Képes Krónikában
Figura conducătorului Szabolcs
în Cronica Pictată a lui Márk Kálti
Prince Szabolcs in Márk Kálti's Képes Krónika
[Illustrated Chronicle]

GECHE/MEGGYES

Az 1920-as években a Kotymánhát és a Jenei-tag között húzódó csatorna ásásánál emberi csontok kerültek a felszínre. Egyesek szerint e lelet az egykor Geche/Meggyes falu nyomaira utalhat, mások szerint török katonák maradványai lehetnek. A Meggyes elnevezés fennmaradására a szájhagyomány az alábbi magyarázatot adja: „Történt, hogy az elpusztult falu (Gecse) régi portáinak helyén néhány meggyfa élte túl a természeti csapást, s így a gondozatlanul hagyott öreg fák gyökereiről vadajtásokkal burjánzott, meggyfás alakult ki, talán századokon át. Ezt követően Gecse pusztát egyszerűen meggyesnek kezdte el nevezni a nép”. Geszterédi Endre szerint Gecse lakosai a szatmári vár kiszolgált várvédő jobbágayai lehettek. A településről azonban a szájhagyományon kívül semmit sem tudunk.

în Szilágyi tag. Populația să-a refugiat din fața năvălirii tătare și s-a așezat în zona bisericii reformate actuale. Ultima versiune este confirmată prin descoperirea, în locul indicat, a unor fragmente ceramice din perioada arpadiană și din evul mediu clasic. Denumirea poate fi însă un indicator al vârstei localității: probabil aceasta să-a format mai târziu decât satele învecinate, toate indiciile confirmând ruperea sa din hotarul orașului Csenger. Cele mai interesante toponimii sunt: *Pénzverő-hát, Ástomréth, Pozsonhalma*.

ÁSTOMRÉT / ASTHALMA

Apare în izvoarele scrise între anii 1429–1512. Locația presupusă a așezării este zona limitrofă a lacului Gémes, pe una dintre culmile locului numit Bagosi-forduló.

GECHE/MEGGYES

În anii 1920, cu ocazia săpării canalului dintre Kotymánhát și Jenei-tag, au fost descoperite oase umane. Unii cercetători susțineau că descoperirea indică urmele satului de odinioară Geche/Meggyes, iar alții identificau în oseminte rămășițele pământești ale soldaților otomani. Tradiția populară explică

*Régészeti terepbejárás a Meggyesta területén
Periegheză arheologică pe teritoriul Meggyesta
Archaeological field walking on the territory of Meggyesta*

ÁSTOMRÉT / ASTHALMA

It can be found in the sources between 1429 and 1512. It must have been close to Gémes lake on one of the hilltops of the Bagosi-forduló.

GECHE / MEGGYES

Human bones were turned up during the digging of a channel between Kotymánhát and Jenei-tag in the 1920's. According to certain opinions, the finds indicate the traces of the former Geche/Meggyes village, while others hold that the bones were the remains of Turkish soldiers. Oral tradition explains the survival of the Meggyes [Sour cherry orchard] name in the followings: *"It happened that a few sour cherry trees survived the natural disaster in the gardens of the perished village (Gecse) and wildlings sprang from the roots of the untended trees and a forest of sour cherry trees started to grow, perhaps for centuries. Then people just started calling Gecse puszta sour cherry orchard."* According to Endre Geszterédi, the dismissed villein soldiers of the Szatmár castle could be the inhabitants of Gecse. Apart from the oral tradition, we know nothing about the settlement.

Középkori edénytöredékek (Meggyesta)
Fragmente de vale medievale (imaginea sitului Meggyesta)
Medieval shards (Meggyesta)

IBÉKE/IZGÉB

A helyiek Ibékének hívják a falu északnyugati szélénél lévő lapályos határrészt. Izgéb/Izbég 1429-ben jelenik meg a forrásokban. Pesty szerint egyházas hely volt, mely nagyobb részben Szamosangyalos, kissébb részben Csenger határába olvadt be.

POSUNHALMA/HALOMDOMB

A mai Csengerbagos és Csengerújfalu határának találkozásánál a magyar-román határon található domb. A település 1459-ben a Reszegén lakó, innen származó Simon jobbágy és egy kovács nevében tűnik fel először. A helybéliek szerint a dombon egy, az 1241. évi tatárjárás során elpusztított település maradványai rejtőznek, mások szerint ide temették el a Rákóczi-szabadságharc egyik csatájának halottait. A domb megkutatására sajnos a magas vízállás miatt nem volt lehetőségünk.

Rechege/Recsege

A csengeri határhoz tartozó település. *Recsege* egykori települést a források 1330/1338 körül említi először, s később neve pusztavá vált. Szerepel az 1429-es Csaholyi család birtokösszeírásában, azonban az 1435-ös összeírásban már nem. A hajdani település emlékét Csenger és Csengerújfalu határnevei őrzik.

toponimul Meggyes în felul următor: “În locul satului pustiit (Gecse), pe teritoriul unor gospodării au supraviețuit catastrofei naturale cățiva vișini. Astfel, din rădăcinile pomilor bătrâni au răsărit mlădițe sălbaticice, transformate poate pe parcursul secolelor într-o dumbravă de vișini. După un timp, oamenii au început să numească pusta Gecse pur și simplu vișiniș (meggyes)” După părerea lui Endre Geszterédi, locuitorii din Gecse au fost probabil iobagi apărători ai cetății Sătmărulei, trimiși la vatră. În afara tradițiilor orale, despre aşezare nu se păstrează nici o informație.

Ibéke/Izgék

Locuitorii numesc Ibéké partea mlăştinoasă a hotarului situată la marginea nord-vestică a satului. În 1429, este menționată pentru prima dată în izvoarele scrise denumirea de Izgéb/Izbég. După datele lui Pesthy, era un sat cu biserică, alipit ulterior în mare parte de Szamosangyalos, și într-un procent mai mic de hotarul orașului Csenger.

Posunhalma/Halomdomb

Este un deal la frontieră româno-maghiară, în punctul de întâlnire al hotarului Boghișului cu cel din Csengerújfalu. Prima atestare documentară datează din 1459, într-un document legat un anume Simeon originar de aici, dar cu domiciliu la Resighea, și de

Ibéké/Izgék

Local people call the flat field northwest of the village Ibéké. Izgék/Izbég appeared in the sources in 1429. According to Pesty it had a church, and its larger part got fused with Szamosangyalos, a smaller part with Csenger.

Posunhalma/Halomdomb

It is a hill on the Hungarian-Romanian border between Csengerbagos and Csengerújfalu. The settlement first appeared in 1459 in the name of Simon villein and a smith who lived in Recsege but originated from here. According to the local people, the remains of a settlement that perished during the Mongol Invasion in 1241 hide in the hill, while according to others, the people who had fallen in a battle of Rákóczi's war of liberation were buried here. Regrettably, the hill could not be investigated because of the high water table.

Rechuge/Recsege

The settlement is within the administrative borders of Csenger. The sources first mentioned the former Recsege settlement around 1330/1338, later its name designated a deserted place. It is mentioned in the land register of the Csaholyi family in 1429 but it

*A Brebiri Melith család címere
(Fábián-Pintye 2008, 28. alapján)*

*Blazonul familiei Brebiri Melith
(după Fábián-Pintye 2008, 28)
Coat-of-arms of the Brebiri-Melith family
(after Fábián-Pintye 2008, 28)*

A Csengerbagos irányában magasodó Recsige-dombnak igen rossz híre lehetett, Pesty anyagában ugyanis ez olvasható róla: „*A Csengerből Bagos felé vezető országúton létező emberi kezek által emeltnek látszó dombtól veszi magát, melyben emberi csontok is találtatnak, a hagyomány szerint itt rossz személyek, állítólag boszorkányok égettettek volna meg.*”

SZIGET HALOM

A helyi szájhagyomány szerint e helyen – az Urai dombhoz hasonlóan – egykor földvár állt. Az 1920-as években csatornaásás alkalmával csontokat, cserépedény töredékeket, vas- és csontszerszámokat, malomkő maradványokat találtak. A 2011. évi terepbejárás során több korszak emlékeit sikerült megmentenünk.

CSENGERÚJFALU TÖRTÉNETE A KÖZÉP- ÉS ÚJKORBAN

A településre utaló első írásos emlék 1372/1375-ből maradt fenn. „[A Csák nb-i] Darahi Csák leánya, Klára nevében az [Ugra nb-i] Ugrai Iván fia: Lukács Iffelesége Csák egyik leánya] felmutatott levele szerint 1372-ben [az Ecsedi-láp keleti peremén megtelepült] Újfaluban Tövissedi János fia: János a [Csák nb-i] Óvári István és fia: Miklós, Géci Jakab fia: András és Dombói János fia: István óvári famulusaival közösen megölték a törvényszékre igyekvő Csák

un fierar. După părerea localnicilor, dealul păstrează urmele unei aşezări pustiite în urma năvălirii tătarilor din 1241. Alte tradiții susțin că aici au fost înmormântați cei căzuți într-o dintre bătăliile Răscoalei lui Francisc Rákóczi al II-lea. Nivelul ridicat al apei nu a permis efectuarea de cercetări arheologice în zona dealului.

RECHEGE/RECSEGE

Este o veche aşezare cuprinsă azi în hotarul orașului Csenger. Prima atestare documentară datează din anii 1330/1338, însă mai târziu satul a devenit nepopulat. Figurează în urbariul familiei Csaholyi din 1429, însă în cel din 1435 numai este menționat. Memoria satului de odinioară este păstrată de unele denumiri în hotarele localităților Csenger și Csengerújfalu. Dealul Recsige care se înalță spre Boghiș avea o reputație nefastă: „*Pe drumul dintre Csenger și Boghiș se vede un deal ridicat de oameni, unde se găsesc și oase umane. Tradiția spune că aici au fost arse persoane rele, pretinse vrăjitoare.*”

SZIGET HALOM

Tradiția orală susține existența în acest loc – similar dealului din Ura – a unei cetăți de pământ. Pe parcursul anilor 1920, cu ocazia săpării unui canal, au fost descoperite în zonă oase, fragmente ceramice,

was already missing from the register of 1435. Place names at Csenger and Csengerújfalu have preserved the memory of the former settlement. The Recsige hill rising in the direction of Csengerbagos must have had a bad fame. We can read about it in Pesty's material:

"There is a hill at the road from Csenger to Bagos that seems to have been raised by human hands, on which human bones were found and, according to the tradition, bad people, allegedly witches were burned here."

SZIGET HALOM

According to the local oral tradition, an earthen fort, similar to hill in Ura, used to stand here. Bones, shards, iron and bone tools and millstone fragments were found here during the digging of a channel in the 1920's. The remains of several periods were collected during the field walking in 2011.

HISTORY OF CSENGERÚJFALU IN THE MIDDLE AGES AND THE MODERN PERIOD

The first written document about the settlement came from 1372/1375: "According to a letter presented by Iván Ugrai's [of the Ugra clan] son Lukács [his wife was

Tatár fegyveresek
Tătari īnarmaṭi
Mongol warriors

fia Miklóst." A Németh Péter kötetéből idézett adat mintegy 70 évvel helyezi korábbra a település alapításának évszámát.¹

A hetven éves csendet egy 1436-ból származó panaszlevél szakítja meg. Ebben Bagosi Péter és fiai: László, Dávid és Miklós emeltek panaszt, hogy Újfalu Csaholyi János és László kapta a királytól, de ekkor az ő Hosszútelek pusztájukat is odaadták nekik. További név szerint felsorolt csengeri és újfalui jobbágok pedig Csalkonya pusztát, Folta szántóföldet és a Krasznaréte mezőt a halastóval – amelyek Bagoshoz tartoznak – elfoglalták.

A következő évben tört ki az erdélyi parasztfelkelés, mellyel egy időben a szabolcsi és szatmári parasztság is fegyverhez nyúlt. A Thúróczy krónika szerint a felkelők egy része a Szamosköz vidékről származott. Feltehetően ugyanez lehetett a helyzet az 1514-ben kirobbant parasztháborúval kapcsolatban is, melynek egyik alvezéréhez, Márton paphoz a közeli Gencs és Tyukod kisnemesei is csatlakoztak. Csengerújfalu a XVI. század közepéig a Csaholyi család tulajdona volt. A Káta nemzetéből származó *Csaholyiak* birtokai a Bátoriak szomszédságában, az Ecsedi-láptól északra és keletre, Csenger és Mátészalka körül csoportosultak. A XV. században 32 falut

¹ Maksay Ferenc szerint azt a néhány magyar jobbágyot, akik 1435-ben Újfalu lakosságát adták 1429 és 1435 között telepíthették Bagos és Ura települések közé (Maksai 1940, 226).

anelte de fier și os, fragmente de pietre de moară. În cadrul perieghezei din 2011 au fost colectate vestigii aparținând mai multor epoci.

ISTORIA LOCALITĂȚII CSANGERÚJFALU ÎN EVUL MEDIU ȘI ÎN EPOCA MODERNĂ

Prima atestare documentară a satului provine din anii 1372/1375. "Conform documentului prezentat de Lukács: fiul lui Iván Ugrai [din neamul Ugra] în numele lui Klára, fiica lui Darahi Csák [din neamul Csák], în 1372 János, fiul lui Tövissedi János locuind în Újfalu [la marginea Mlaștinii Ecedea], Óvári István și fiul său: Miklós [din neamul Csák], András, fiul lui Géci Jakab și István, fiul lui Dombói János, împreună cu slujitorii lor din Oar l-au omorât pe Miklós, fiul lui Csák, care se grăbea spre tribunal." Datele citate din carteau Németh Péter fixează anul întemeierii satului cu aproape 70 de ani mai devreme.¹

Tăcerea de 70 de ani a surselor scrise este întreruptă de o plângere. În acest document, Bagosi Péter și fiia săi: László, Dávid și Miklós reclamă faptul că Újfalu a fost donat de rege lui Csaholyi János și László, odată cu Hosszútelek, pustă aflată de fapt în proprietatea lor. În continuare sunt enumerate

¹ După Ferenc Maksay, cei câțiva iobagi maghiari care alcătuiau în anul 1435 populația satului Újfalu fuseseră colonizați în perioada 1429 și 1435 între Boghiș și Ura (Maksai 1940, 226).

one of Csák's daughter] in the name of Darahi Csák's [of the Csák clan] daughter Klára, János Tövissedi's son János, István Óvári [of the Csák clan] and his son Miklós, Jakab Géci's son András and János Dombói's son István together with his friends from Óvár killed Csák's son Miklós in Újfalu [settled on the eastern edge of the Ecsed Marsh] as he was going to the court." The record cited from Péter Németh's volume dates the foundation of the settlement to about 70 years earlier.¹

A letter of complaint broke the seventy years of silence in 1436. Péter Bagosi and his sons László, Dávid and Miklós complained that János and László Csaholyi got Újfalu from the king and their Hosszútelek puszta was also given to them. At the same time, villeins from Csenger and Újfalu, whose names are listed in the letter, occupied Csalkonya puszta, Folta arable land and Krasznaréte meadow with the fishpond, which belonged to Bagosi.

The Transylvanian peasant uprising broke out next year and the peasants of Szabolcs and Szatmár also

*A Pénzverő-hát
Situl Pénzverő-hát
Pénzverő-hát*

¹ According to Ferenc Maksay, the few Hungarian villeins who were the inhabitants of Újfalu were settled between Bagos and Ura settlements between 1429 and 1435 (Mak-sai 1940, 226).

és 14 pusztát bírtak. Az 1494. évi adóösszeírás szerint Csaholyi Péter 38 porta birtokosa volt. 1547-ben a fiú-sított és beiktatott Csaholyi lányokkal a birtokokat a Brebiri Melithék, valamint Lekcsei Sulyok Ferenc kapta meg.

A község főterén álló O'Sváth emlékmű feliratáról tudjuk, hogy őseik közül Pál 1456-ban Hunyadi János seregében szolgált Nándorfehérvárnál, majd ő, vagy a legidősebb fia – a családban ugyanis a legidősebb fiút minden Pálnak hívták – Mátyás király híres Fekete se-regében töltött be hadnagy rangot (1473).

A mohácsi csatavesztést követően térségünk hol a Habsburgok, hol az erdélyi fejedelmek uralma alatt állt. Szolnok várának elestét követően (1552) a török fenyegettség elérhető közelégebe került. Belényesi Jóska bácsi mesélte, hogy az Óvári református papnét itt, az újfalu határban szabadították ki a törökök fog-ságából. A két török lovas megpihent a Meggyes-tó közelében. A papné még korábban felfigyelt a tavon halászó emberekre és – hogy jelt tudjon nekik adni – egy rafinált cseleket eszelt ki. Felajánlotta a katonáknak, hogy, ha kioldozzák, kendőjével elheszegeti a körülööttük rajzó szúnyogokat. A csel bevált. A halászok felfigyeltek a kendőjét lengető asszonyra, s végeztek a törökökkel. Tetemüket az árok fenekére hantolták el. A papné ettől kezdve örök hálával gondolt az újfalu emberekre. A török mellett tatár hadak is dúlták e tájat. Jelenleg az 1594, 1596, 1658, 1661. és 1695. évi hadjárataikról van tudomásunk. Feltehetően ez

numele iobagilor din Csenger și Újfalu care au ocupat abuziv pusta din Csalkonya, terenul arabil din Folta și câmpul din Krasznaréte împreună cu heleșteul, care aparțineau de Boghiș.

În anul următor a izbucnit răscoala țărănească în Transilvania. La evenimente a participat și țără-nimea din Szabolcs și Sătmar. Conform Cronicii lui Thúróczy, o parte a răsculațiilor erau originari din Szamosköz. Este posibil ca situația să fi fost similară și în timpul răscoalei țărănești din 1514, când nobilimea mică din satele limitrofe: Ghenci și Tyukod s-a alăturat preotului Márton, unul dintre conducătorii răsculațiilor. Csengerújfalu a fost până la mijlocul secolului al XVI-lea proprietatea familiei Csaholyi. Posesiunile familiei Csaholyi, originară din neamul Káta, erau așezate în vecinătatea celor aparținând familiei Bátori, la nord și est de Mlaština Ecedea, în jurul localităților Csenger și Mátészalka. Pe parcursul secolului al XV-lea familia a stăpânit în total 32 de sate și 14 puste. După o conscripție din 1494, Csaholyi Péter avea în proprietatea sa 38 de sesii. Posesiunile moștenite de fiicele (transformate printr-un artificiu juridic în moștenitori de sex masculin) ale lui Csaholyi au intrat în proprietatea familiei Melith Brebiri și a lui Lekcsei Sulyok Ferenc.

Inscripția monumentului O'Sváth din centrul comunei precizează că strămoșul familiei, Pál, a luptat în armata lui Iancu de Hunedoara în bătălia de la Belgrad. Mai târziu, aceeași persoană sau fiul său cel

took up arms. According to the Thúróczy chronicle, few insurgents came from the area of Szamosköz. The situation must have been the same when the peasant war broke out in 1514: the gentries of the nearby Gencsa and Tyukod joined priest Márton one of the commandants of the war. Until the middle of the 16th century, Csengerújfalu was possessed by the Csaholyi family. The estates of the *Csaholyis* of the Káta clan clustered north and east of the Ecsed Marsh, around Csenger and Mátészalka, in the neighbourhood of the estates of the Bátoris. They owned 32 villages and 14 farmsteads in the 15th century. According to the tax register of 1494, Péter Csaholyi owned 38 houses. In 1547, the Brebiri Meliths and Ferenc Lekesei Sulyok got it with the Csaholyi daughters who had been invested with the rights of sons and registered so in 1547.

We can learn from the inscription of the O'sváth monument standing in the main square of the settlement that one of their ancestors, Pál served in János Hunyadi's army at Nándorfehérvár in 1456 and either he or his eldest son (the eldest son inherited the name Pál) served as a second-lieutenant in King Mathias's famous Black Army (1473).

After the lost Mohács battle, the region was alternately ruled by the Hapsburgs and the Princes of Transylvania. The Turkish threat became imminent

Csengerújfalu és vidéke
a II. katonai felmérés térképén
Csengerújfalu și împrejurimile pe harta celei
de a doua ridicări militare
Csengerújfalu and its environs in the map
of the 2nd Military Survey

utolsó támadásnak esett áldozatul a szomszédos Ura települése, mely az 1700-as évek elejétől már pusztán állt.

Szatmár megye II. Rákóczi György erdélyi fejedelem halálát követően ismét a Magyar Királyság része lett. Területünkön ettől kezdve Habsburg zsoldosok állomásoltak, nem kímélve a helyi lakosságot. A békével egyet nem értő főurak szövetségéhez, a Wesselényi-féle összeesküvéshez ezért széles tömegek csatlakoztak. Ennek bukását követően a bujdosni kényszerülők, valamint a leszerelt végvári katonák, a kurucok előbb Thököly Imre, majd 1703 után II. Rákóczi György zászlaja alá gyűltek. Rákóczinak elsőként a csengeri Melith Pál fejezte ki hódolatát. A báró nagy lelkesedéssel kezdett a kuruc csapatok toborzásába, és – ha hihetünk a forrásoknak – halála is az ő lelkükön szárad. „A diószegi kastély előtt midőn összeszidta volna a kurucokat és Szatmárra visszamenni magát deklarálta volna, a kurucok utána nyargalván és Diószegre visszavivén visszaszegzett kaszával vagdalták le.” Miután a tiszti kar kivizsgálta az esetet, a fejedelem a bihardiószeget altemplomban temettette el kuruc hőshöz méltó pompával.

A település e vészterhes időszakába repít minket vissza a *Posun halma, Szilfás-halom* (Szilfa domb) és a Pénzverő-hát legendája. A Szilfás-halmon egykor hétfájdalmi szilvafá állt, melyek olyan hatalmasra nőttek, hogy Csengerig ellátszott koronájuk. A szilfákat a dombra az 1700-as években ültették, mikor ide

vârstnic (primul băiat din această familie a primit mereu numele de Pál) a devenit locotenent (1473) în vestita armata neagră a regelui Matia.

După înfrângerea de la Mohács, zona noastră a oscilat între stăpânirea habsburgică și dominația principilor Transilvaniei. După căderea cetății Solnoc (1552), amenințarea otomană a devenit iminentă. Legenda povestită de Jóska Belényesi relatează eliberarea preotesei reformate din Oar din captivitatea otomană în hotarul satului Csengerújfalu. Cei doi călăreți turci care țineau femeia ostatică au poposit în apropierea lacului Meggyes. Zărind pescarii de pe lac, preoteasa a încercat să le dea un semn recurgând la un truc rafinat: le-a promis soldaților să ii ferească de Tânărari cu ajutorul propriului batic, în cazul în care va fi dezlegată. Trucul a reușit. Pescarii au zărit femeia fluturând baticul, și i-au ucis pe cei doi turci. Cadavrele lor au fost îngropate în fundul canalului. Din acel moment, preoteasa a rămas recunosătoare oamenilor din Csengerújfalu. Pe lângă turci, au năvălit în zonă și tătarri. În momentul de față avem cunoștințe despre atacurile din anii 1594, 1596, 1658, 1661 și 1695. Presupunem că aşezarea învecinată Ura a căzut victimă celei din urmă invaziilor, rămânând pustie în anii 1700.

După moartea principelui Gheorghe Rákóczi al II-lea, comitatul Satu Mare a devenit din nou parte a Regatului Ungar. Începând cu această perioadă, pe teritoriul nostru au fost cantonate garnizoane

after the fall of the castle of Szolnok (1552). Uncle Jóska Belényesi related that the wife of the Calvinist priest of Óvár was rescued from the Turks here at Újfalu. Two Turkish horsemen had a rest near Meggyes lake. The wife of the priest had already noticed the people who were fishing in the pond and she devised a cunning trick to give them warning. She offered the soldiers that she would whisk away the swarms of mosquitoes with her shawl if they would unbind her. The trick worked. The fishermen took notice of the woman swinging her shawl and killed the Turks. They buried the bodies on the bottom of the trench. From that time the wife of the priest thought of the people of Újfalu with thankfulness. Mongol armies also ransacked the region. We know of their campaigns from 1594, 1596, 1658, 1661 and 1695. The neighbouring Ura settlement probably fell victim to the last attack: from the early 1700 it was a deserted village.

After the death of György Rákóczi II Prince of Transsylvania, Szatmár county was returned to the Hungarian Kingdom. From this time, Hapsburg mercenaries were stationed on our territory who did not treat the local population tenderly. So masses joined the Wesselényi conspiracy, the league of aristocrats who did not accept the peace treaty. After it had been defeated, those who had to live in banishment and the dismissed soldiers of the castles, who were called kuruc, gathered under the banner first of Imre

*A Keleti-övcsatorna, az ún. „Vájás” és hídja
Canalul estic, aşa-zisul “Vájás” și podul
The Eastern Belt-Channel, the so-called “Vájás”
and its bridge*

kurucokat temettek. A halom ebben az időben tűzér-ségi állás volt. A régiek elmondása szerint a lápon ekkor eldugott pénzverő műhely is működött – az ún. Pénzverő-láp vagy -hát –, ahol maga a fejedelem is megfordult.

Katona Zoltántól tudjuk, hogy ebből a korból származó csappantyús pisztoly került elő 1944-ben bunkerásás közben övv. Tóth Mihályné telkén. A pisztoly a Katona gyerekek kezébe került, ám nagyanyjuk, hogy eldugja előlük, a gyűrűskútba dobta. E kuruc kori reliquia még ma is e kút iszapjában nyugszik.

Újfalut Melith Pál halála után a kincstár örökölte, és egyes részeket eladományozott belőle. A szabadságharc viharait átvészelt lakosságot 1742-ben pestis-járvány tizedelte meg. A település kora újkori történetének egyik járulékos forrása a II. József idején végzett katonai felmérés. Az 1783–85 között megrajzolt térképszelvények egyikén Csengerújfalut is ábrázolták (XXVIII. Col. 13. sect.). A térkép sajnos csak a Kálvinista templomot említi. Többet tudunk meg Szirmay Antal 1810-ben kiadott művéből: „Csenger-Újfalú ... [Csenger] szomszédságában, lakóssai ó-hitűek, és Reformátusok, kiknek helyben Papjok, Templomok, határja hasonló a' Csengerihez, és igen, jó, hanem az árvíz járja, azért nádja elég van. Régi birtokosai azok voltak, kik Csenger várossának, mint hogy ahoz tartozott ...”. A település urai ekkor gróf Teleki József, gróf Dégenfeld Miksa, Jékey István, Osváth Gergely, Uray György,

de mercenarii habsburgici, care exploatau populația autohtonă în căutare de provizii. Din acest motiv, oamenii s-au alăturat în masă alianței aristocraților care respingeau pacea, adică conspirației condusă de Wesselényi. După căderea mișcării, mercenarii și militarii lăsați la vatră din garnizoanele cetăților de frontieră, denumiți și curuți, s-au adunat întâi sub steagul lui Emeric Thököly, iar după 1703 sub steagul lui Francisc Rákóczi al II-lea. Primul care și-a exprimat loialitatea față de Rákóczi a fost Melith Pál din Csenger. Baronul s-a lansat cu mare elan în recrutarea de efective curuțe. Inclusiv moartea sa se pune pe seama curuților, dacă putem da crez izvoarelor: “În fața castelului din Diosig, când <baronul> i-a dojenit pe curuți și a declarat că se va întoarce la Satu Mare, aceștia l-au dus înapoi la Diosig și l-au tăiat cu coasa îndreptată.” După ce corpul de ofițeri a cercetat cazul, principalele a dispus să fie înmormântat în biserică de jos din Diosig, cu onorurile cuvenite unui erou.

De acest interval de timp tumultuos în istoria localității ne aduc aminte legendele legate de Posun halma, Szilfás-halom (Szilfa domb) și Pénzverő-hát. În locul denumit Szilfás-halom erau pe vremuri șapte ulmi atât de înalți, încât coroana lor se vedea până la Csenger. Ulmii au fost plantați în anii 1700, când în acest loc au fost înmormântați curuți. Tumulul a servit în acel timp ca poziție de artillerie. Bătrâni povestesc că pe teritoriul mlaștinii funcționa o monetărie, ce a fost vizitat inclusiv de principe.

Thököly and from 1703 of György Rákóczi II. First Pál Melith from Csengel pledged allegiance to Rákóczi. The baron enthusiastically recruited kuruc troops and, if we can believe the sources, they were also responsible for his death. *"He had reprimanded the kuruc soldiers in front of the castle of Diószeg and declared that he would return to Szatmár, the kuruc rode after him, took him back to Diószeg and killed him with straightened scythes."* The officers examined the case and the Prince had him buried in the crypt of the church of Bihardiószeg with a pomp due to a kuruc hero.

The legend of *Posun halma, Szilfás-halom* (Szilfa domb) and *Pénzverő-hát* takes us back into this calamitous period of the settlement. Once seven large elm trees used stood on Szilfás halom, and they were so high that their foliage could be seen from Csenger. The elms were planted on the hill in the 1700's when the kuruc were buried here. At that time it was an artillery emplacement. Old people relate that a hidden mint also operated in the marsh – the so-called *Pénzverő-láp* or -hát [Mint marsh/field] which the Prince also visited.

We know from Zoltán Katona that a flint-lock pistol was found from this period on the lot of Mihály Tóth's widow during the digging of a bunker in 1944. The Katona children came across the pistol but their grandmother threw it into the well to keep it away from them. This relic of the kuruc period still lies peacefully in the mud of the well.

A református templom
Biserica reformată
Calvinist church

Isaák Gáspár, a Vályi, Ujhelyi, Szuhányi, Korda és Komoróczy családok voltak.

Az 1848-as szabadságharc kitörését követően a településen nemzetőrség szerveződött. Parancsnokuk Uray János földbirtokos lett. Honvédeink a szerencsétlen kimenetelű dési csatában estek át a tűzkeresztségen. A nemzetőrség létezését igazolhatja az „Uray kúria” bontásánál a padlásdeszkák között talált 12 pушка. A fegyvereket a Jósa András Múzeumba szállították.

A század közepén Fényes Elek Geographiai szótárában Újfalu mint magyar-oláh falu szerepel:
„...5 rom, 330 gör. kath., 396 ref., 8 zsidó lak., ref. és gör. kath. Anyatemplommal. Határa felette termékeny, de az árvíz néha elönti; szénája, nádja sok.” Kiss Kálmán szerint a település „XIX. századi élete szintén nem mondható virágzónak. Népessége mindig csekély és szegény volt. Vagyinosabb földesurai idegen községen laktak.” Újfalu legnagyobb birtokosa a gróf Dégenfeld család, míg a század végén herceg Odescalchi Gyuláné szül. Dégenfeld Schönborn Anna és gróf Tisza István volt.

A háborúktól, fosztogatóktól sokat szennvedett Újfalu a természet ebben az évszázadban sem kímélte. Az 1855. és 1865. évi nagy árvízek levonultával alig maradt néhány ép ház a falu dombosabb vidékén. Az 1865. év azonban nem csak az árvíz kapcsán érdemel említést. Az év egyik késő nyári estéjén a „szatmári összeesküvők” Újfalu, Pongrácz Géza kúriájában találkoztak. A találkozó helyét és idejét tartalmazó

Am aflat de la Zoltán Katona că, în timpul să-pării unui adăpost în 1944, pe lotul văduvei lui Mihály Tóth au fost scoase la iveală câteva carabine provenite din această perioadă. Pistolul a ajuns în mâinile copiilor Katona, iar bunica lor, vrând să-l ascundă, l-a aruncat în puț. Astfel, o relicvă din perioada curuțiilor zace și în zilele noastre în mâlul fântânii.

După moartea lui Pál Melith, Csengerújfalu a intrat în posesia Cămării Regale, iar unele părți ale moșiei au fost donate mai departe. Populația care supraviețuise luptelor din perioada răscoalei a fost decimată de epidemia de ciumă. Un izvor accesibil în cercetarea istoriei moderne a așezării este harta ridicării militare realizată în timpul lui Josif al II-lea. Pe una din filele de hartă, realizată între anii 1783-85, a fost marcat și Csengerújfalu (XXVIII. Col. 13. sect.). Din păcate, aici este semnalată doar biserică reformată. Aflăm în schimb mult mai multe din monografia editată în 1810 a lui Antal Szirmay: „„Csenger-Újfalu...din vecinătatea lui [Csenger], locuitorii sunt ortodocși și reformati, aceștia având în localitate și preot și biserică, hotarul satului e asemănător cu cel din Csenger, și este foarte bun, dar este des inundat și din acest motiv are trestie destulă. Proprietarii vecchi a avut ca și Csenger, de care aparținea. Proprietarii satului în acel timp au fost familiile contelui József Teleki, a contelui Miksa Dégenfeld, István Jékey,

After Pál Melith's death, the treasury inherited Újfalu and certain parts were given out as gifts. The population survived the torments of the war of liberation but they were decimated by a pestilence epidemic in 1742. An accessory source of the early modern period history of the settlement is the military survey made at the time of Joseph II. Csengerújfalu was also marked on one of the sheets drawn between 1783 and 1785 (XXVIII. Col. 13. sect.). Regrettably the map mentions only the Calvinist church. We can learn more from Antal Szirmay's work edited in 1810: "*Csenger-Újfalu ... in the neighbourhood [of Csenger], the population is Catholic and Calvinist, who have their own priests and churches, the fields are similar to those of Csenger and they are very good but often flooded and so there is plenty of reed. The old owners were the same as of the town of Csenger since it belonged to it...*". The landlords of the settlements were Count József Teleki, Count Miksa Dégenfeld, István Jékey, Gergely Osváth, György Uray, Gáspár Isaák, and the Vályi, Ujhelyi, Szuhányi, Korda and Komoróczy families.

A national guard was organised in the settlement when the war of liberation broke out in 1848. János Uray landowner was the commandant. The soldiers first met the enemy in the ill fated battle of Dés. The 12 guns found between the beams of the attic during the demolition of the "Uray mansion" prove the existence of the national guard. The guns were taken to the Jósa András Museum.

*A református templom belseje
Interiorul bisericii reformate
Interior of the Calvinist church*

levelet vivő postagalamb azonban osztrák puskavégre került. A császári csendőrség rajtaütésszerűen akarta leleplezni a szervezkedő nemeseket, de ebbével tervüket Pongrácz kocsisa meghiúsította. A nemesek lóra pattantak és a Tisza-tanya felé elvágtattak. Utoljára Pongrácz Géza maradt, aki el sem akart menni. Végül ő is menekülőre fogta a dolgot, mikor a dragonyosok az ajtaján dörömböltek. Szeptemberben, egy hónapos lápi bujkálás után, felesége Osváth Erzsébet tanácsára Erdélyen keresztül Törökországba menekült. Az emigracióból 1867-ben tért vissza. Birtokait, kúriáját elkobozták, felesége Csengerben a nagyszülői házban lelt menedékre. A helybeliek szerint ez a történet adott alapot Verne Gyula: Sándor Mátyás című regényéhez.

A XIX. századi fejlődés fontos lépése volt az Ecsedi-láp lecsapolása. A nagyszabású munkálatokhoz a Krasznának Nagymajténytől Vásárosnaményig 66/4,45 km hosszúságú új medret, az ún. „Vájást” ástak. A Vájás megépítése után vette kezdetét a láp zsombékolása, majd a vízmentessé vált területek felszántása. A hat ökrös és hatos bivalyfogatok után a táj képe gyorsan megváltozott, eltűnt az egykorí vízi világ.

A XX. század elejére a település lakossága gyarapodásnak indult. Szatmár megye monográfiájában Csengerújfalu magyar-oláh kisközsegként szerepel. „Van benne 147 ház, 974 lakossal; ebből 896 magyar, 68 oláh; közlöök 121 r. kath., 483 gör. kath., 310 ref., 55 izr.

Gergely Osváth, György Uray, Gáspár Isaák, Vályi, Ujhelyi, Szuhányi, Korda și Komoróczy.

După izbucnirea revoluției din 1848, în localitate a fost organizată garda națională, sub conducerea moșierului János Uray. Prima bătălie la care au participat locuitorii satului a fost cea de la Dej, cu un final nefericit. Existența gărzii naționale a fost dovedită și prin descoperirea făcută la demolarea curiei familiei Uray, unde, între scândurile podului, au fost ascunse 12 puști. Armele au fost predate la Muzeul Jósa András din Nyíregyháza.

La mijlocul secolului, Csengerújfalu figurează ca un sat maghiaro-român în Dicționarul geografic a lui Elek Fényes: „...are 5 locuitori romano-catolici, 330 greco-catolici, 396 reformați, 8 evrei, cu parohie reformată și greco-catolică. Hotarul e foarte roditor, dar uneori este inundat; are mult fân și trestie.” Kiss Kálmán este de părere că „Viața (satului) în secolul al XIX-lea nu se poate considera prosperă. Populația de aici a fost întotdeauna puțină și săracă. Moșierii mai avuți locuințe în alte sate.” Cei mai mari proprietari din Csengerújfalu au fost membrii familiei contelui Dégenfeld, iar pe la sfârșitul secolului, soția lui Gyula Odescalchi, născută Anna Dégenfeld Schönborn, și contele István Tisza.

Satul aproape pustit de războaie și jafuri nu a scăpat nici în acest secol de furia naturii. După retragerea apelor în urma inundațiilor din anii 1855 și 1865 au rămas abia câteva case neafectate, în zonele mai înalte a satului. Anul 1865 nu s-a

Újfalu is described as a Hungarian-Wallachian village in Elek Fényes's *Geographiai szótár* [Geographical dictionary]: "... 5 Roman, 330 Greek Catholic, 396 Calvinist, 8 Jewish inhabitants, with a Calvinist and a Greek Catholic mother-church. The fields are extremely fertile but they are sometimes flooded; it has plenty of hay and reed." According to Kálmán Kiss this settlement "was also far from flourishing in the 19th century. The population was small and poor. The wealthier landlords lived in other villages." The largest landowners of Újfalu were the Count Drégenfeld family, and at the end of the century, Anna Dégenfeld Schönborn wife of Prince Gyula Odescalchi and Count István Tisza.

Nature was not merciful to Újfalu, which had already suffered enough from wars and lootings. Barely any house remained intact in the hilly part of the village after the large floods in 1855 and 1865. The year 1865 deserves mentioning not only because of the flood. The "conspirators of Szatmár" met in Géza Pongrácz's manor house in Újfalu in a late summer evening. However, the carrier-pigeon that took the letter with the place and the date of the meeting was shot down by Austrians. The imperial gendarmerie wanted to catch the conspiring aristocrats by surprise but Pongrácz's coachman thwarted the plan. The aristocrats jumped

A református templom harangja
Clopotul bisericii reformate
Bell of the Calvinist church

Határa 4412 k. hold. Hozzátartoznak a Bócsy, Danka, Jeney, Nagy, Odescalchy és Tisza tanyák. Utolsó postája és távírója Csenger, vasúti állomása Szatmár.

A TELEPÜLÉS JELLEGE ÉS LÁTNIVALÓI

Az Ecsedi-láp keleti oldalán települt rétoldali régi jobbágylápol a Csengerből Tyukodra vezető út mentén alakult ki. Valószínűleg eredetileg orsós alaprajzú, ma kétutcás szatmári település. A Fő utca a mai Kossuth utca, a Kis utca – a mai Petőfi utca – volt. Már a XVIII. század végén egy újabb utcát is találunk a Csengerbagos felé vezető út mentén. A közös őslakói magyarok. A XVIII. században románokat telepítettek be, akik már teljesen elmagyarosodtak. A település jellegzetes telekformái soros elrendezésű szalagtelkek. Ezek sorában helyezkednek el a széles, egykor nemesi porták is: a Dégenfeld-, Osváth-, Pongrácz-, Teleky-, Uray-kúriák, a Tisza- és a Király-féle kastély. Az Uray-kúriát Uray Ambrus Szatmár vármegye főjegyzője építette az ős-temető mögötti dombon.

A református templom

A református egyházközösség 1600-ban már létezett. Az első bejegyzett papja Vári/y András tiszteletes. A reformáció Brebiri-Melith és Lekcsei-Sulyok földesurak által jutott el e vidékre. 1734-ben már fatemplomuk volt, melyet 1765-ben javítottak, s 1811-ben lebontottak. Az egykori fatemplom a mai parókia

remarcat doar prin inundație. Într-o seară de vară târzie, "conspiratorii sătmăreni" s-au întâlnit la Csengerújfalu în curia lui Géza Pongrácz. Însă porumbelul de poștă care transporta scrisoarea cu locul și data întâlnirii a fost împușcat de austrieci. Poliția imperială a dorit surprinderea conspiratorilor în flagrant, dar acțiunea a eşuat din cauza vizitiului lui Pongrácz. Nobili au sărit pe cai și s-au îndreptat spre cătunul Tisza. Géza Pongrácz, care de fapt nici nu dorea să fugă, a rămas ultimul. Într-un final, când dragonii au bătut la ușă, a luat-o și el la fugă. În septembrie, după o lună de pribegie în mlaștină, a fugit prin Transilvania spre Turcia, la îndemnul soției sale Erzsébet Osváth. A revenit din exil în 1867. Moșiile și curia îi fuseseră confiscate, soția lui găsindu-și adăpost în casa bunicilor, la Csenger. Localnicii sunt de părere că acest eveniment a stat la baza acțiunii romanului *Mathias Sandorf* de Jules Verne.

În procesul de dezvoltare din secolul al XIX-lea, un pas foarte important a însemnat desecarea Mlaștinii Ecedea. Pentru realizarea lucrării de mare anvergură a fost săpată o nouă albie a râului Crasna pe o distanță de 66/4,45 km, practic de la Moftinul Mare și până la Vásárosnamény. După terminarea canalului a fost demarată desecarea mlaștinii și aratul pământului. Arăturile efectuate cu ajutorul a șase boi sau bivoli au schimbat definitiv aspectul zonei, iar habitatul acvatic de odinioară a dispărut.

onto their horses and galloped away to the Tisza farmstead. Géza Pongrácz was the last but he did not even want to leave. Finally he fled when the dragoons were banging on the door. After a month of hiding in the marsh, he followed his wife Erzsébet Osváth's advice and fled to Turkey through Transylvania. He returned from the emigration in 1867. His estates and mansion were confiscated and her wife found shelter in her grandparents' house in Csenger. According to local people, this story inspired Gyula Verne's novel titled Sándor Mátyás.

The draining of the Ecsed marsh was an important step of the 19th century development. A new bed, the so-called "Vájás" was dug for the Kraszna in a length of 66/4.45 km from Moftinul Mare to Vásárosnamény. After the construction of the Vájás, the draining of the marsh started and finally the desiccated lands were ploughed. The landscape soon changed in the wake of the ploughs pulled by six oxen and six buffalos: the former water world disappeared.

The number of the population started growing in the early 20th century. Csengerújfalu is mentioned in the monograph of Szatmár county as a small Hungarian-Wallachian village: "There are 147 houses in it with 974 inhabitants; from them 896 are Hungarians, 68 are Wallachians; 121 of them are Roman Catholic, 483 Greek Catholic, 310 Calvinist and 55 Israelites. Its fields are 4412 cadastre holds. The Bócsy, Danka, Jeney, Nagy, Odescalchy and Tisza farmsteads belong to it. The last post

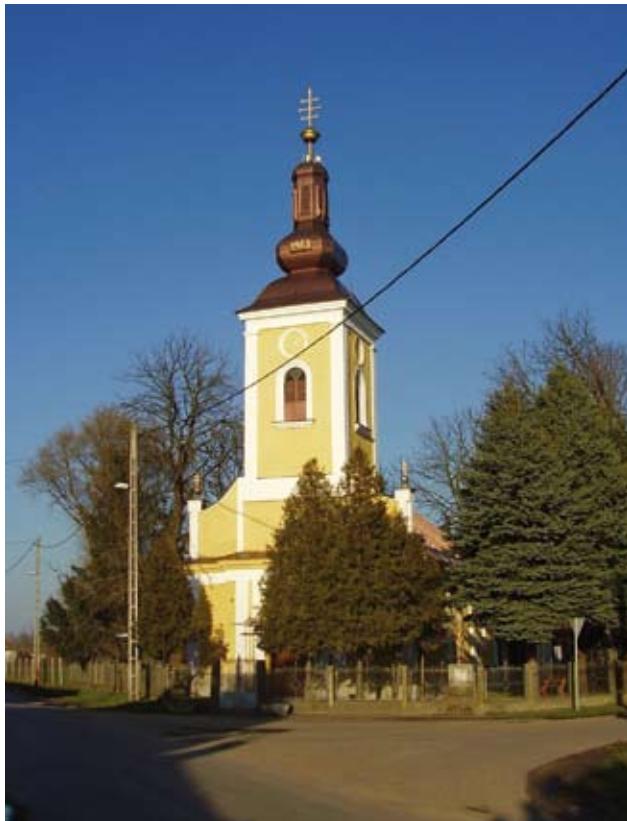

A görögkatolikus templom toronyisakjának elbontása (Internet)

Demolarea tăblii de turn bisericii greco-catolice (Internet)

Demolition of the steeple of the Greek Catholic church (Internet)

területén állt. Gerendaváza, törekes sáról tapasztott paticsfala volt. A templom mellett külön harangláb állt két haranggal. A téglatemplom alapját 1802-ben rakták le. 1804-ben kötötték meg a szerződést Ranzenberger György építőmesterrel. 1811-ben épült

*A görögkatolikus templom
Biserica greco-catolică
Greek Catholic church*

Pe la începutul secolului al XX-lea, a început să crească numărul populației. În monografia comitatului Sătmár, Csengerújfalu figurează ca o mică comună de maghiari și români. *"Are 147 de case cu 974 de suflete, din care 896 sunt maghiari și 68 români; dintre ei, 121 sunt romano-catolici, 483 greco-catolici, 310 reformați, 55 izraeliți. Hotarul satului are 4412 de iugăre. Îi aparțin cătunele Bócsy, Danka, Jeney, Nagy, Odascalch și Tisza. Poșta și telegraful funcționează la Csenger, iar gara în Satu Mare".*

ASPECTUL AŞEZĂRII ŞI ATRACTIILE TURISTICE

Vechiul sat de iobagi a fost așezat în partea estică a Mlaștinii Ecedea, pe traseul drumului care duce din Csenger la Tyukod. Planul al localității era inițial în formă de fus, dar până în zilele noastre a devenit o așezare tipic sătmăreană, cu două străzi. Strada Principală (Fő utca) este strada Kossuth de azi, iar strada Mică (Kis utca) este strada Petőfi. Deja la sfârșitul secolului al XVIII-lea exista o stradă nouă, paralelă cu drumul spre Csenger. Autohtonii comunei sunt maghiarii. Pe parcursul secolului al XVIII-lea au fost colonizate aici familii de români, care însă s-au asimilat complet. Loturile dreptunghiulare ale comunei sunt așezate în sir. Între ele sunt amplasate marile gospodării având în centru curiile nobiliare ale familiilor Dégenfeld, Osváth, Pongrácz, Teleky, Uray, Tisza, precum și castelul Királyféle. Curia

and telegraph station are in Csenger, the railway station in Szatmár."

CHARACTER OF THE SETTLEMENT AND PLACES OF INTEREST

The old village of villeins was established in Rétoldal on the eastern side of the Ecsed marsh along the road from Csenger to Tyulod. Originally it probably had a spindle-shaped arrangement, now it is a two-street settlement in Szatmár. The Main Street is the modern Kossuth Street, the Small Street is the modern Petőfi Street. A new street already also existed along the road to Csengerbagos in the late 18th century. The native inhabitants of the village were Hungarians. Romanians were settled in the 18th century, and even they have already adopted the Hungarian ways. The characteristic lot allotment shows the picture of strips of lands arranged in rows. The broad lots of the former aristocrats are scattered between them: the Dégenfeld, Osváth, Pongrácz, Teleky and Uray manors and the Tisza and Király palaces. Ambrus Uray the chief notary of Szatmár county had the Uray mansion built on the hill behind the old cemetery.

*A görögkatolikus templom hajója
Nava bisericii greco-catolice
Nave of the Greek Catholic church*

fel az új templom, de befejezése évtizedekig elhúzódott. 1848-ban még nem voltak karzatai és székei. 1873-ban épült fel az eklektikus torony. 1875-ben új mennyezetet készítettek, s 1911-ben átfedték a tetőt.

A templom homlokzati tornyos, egyhajós, egyenesen zároló, szabadon álló, egyszerű klasszicista épület. Felszerelése között találunk egy aranyozott ezüst talpas serleget (1771), egy ón boros kannát (1667), egy kenyérosztó óntányért (1708), négy úrasztali kendőt és két úrasztali terítőt. A XIX. század elején az egyik harang megrepedt, melyet Nemes Pályi Mihályné, született Dobay Krisztina segélyével újraöntötték 1834-ben. Az 1990-es években szintén megrepedt az egyik harangja, ezt az ezredfordulóra újraöntötték. A toronyban időnként védett gyöngybaglyok ütnek tanyát.

A görögkatolikus templom

A görögkatolikus egyházközséget 1767-ben alapították a Szatmár vármegye görögkatolikus parókiáit föltérképező, 1775-ös összeírás szerint. Ekkor a fatemplomot újnak mondják, amely a szükséges felszereléssel el volt látva, még ikonosztázionja is volt. Az egyházközség kezdetben a Munkácsi, 1823-tól a Nagyváradi, 1912-től a Hajdúdorogi Egyházmegyéhez tartozott, ekkor térték át a románról a magyar liturgikus nyelv használatára.

A jelenlegi, téglából épült templom 1832-ben készült el, ám az 1863-as nagy tűzvészben leégett.

Uray de pe dealul din spatele cimitirului vechi a fost poate ridicată de primnotarul comitatului Satu Mare, Ambrus Urai.

Biserica reformată

Biserica reformată exista deja în anul 1600, primul preot atestat al comunei fiind András Vári/y. Ideile reformei au ajuns pe aceste meleaguri prin intermediul familiilor nobile Brebiri-Melith și Lekcsei-Sulyok. În 1734 comunitatea protestantă avea o biserică de lemn, renovată în 1765 a fost renovată și apoi demolată în 1811. Lăcașul de cult stătea pe locul actualului teren al parohiei. Lângă biserică era amplasată o clopotniță cu două clopote. Fundația bisericii de cărămidă a fost așezată în 1802. Contractul cu maistrul constructor György Ranzenberger a fost semnat în 1804. Biserica nouă a fost construită în 1811, dar lucrările de finalizare s-au prelungit pe mai multe decenii. În anul 1848 nu avea încă coruri și nici scaune. Turnul a fost ridicat în 1873, în stil eclectic. În 1875 a fost construit un nou tavan, iar în 1911 a fost schimbat acoperișul.

Edificiul de cult urmează un plan simplu, realizat în stil clasicist, cu încideri drepte. Are o singură navă, iar turnul este adosat frontonului clădirii. În inventarul bisericii se află un potir de argint aurit din 1771, o cană de cositor din 1667, o farfurie de pâine din 1708 tot din cositor, patru textile pentru Masa Domnului și două acoperăminte pentru sfânta

Calvinist church

The Calvinist parish already existed in 1600. The first registered priest was András Vári/y. Brebiri-Melith and Lekesei-Sulyok landowners introduced the Reformation in the region. They already had a wooden church in 1734, which was repaired in 1765 and pulled down in 1811. It used to stand on the lot of the modern parsonage. It had a beam structure with daubed walls. A separate belfry stood beside the church with two bells. The foundation of the brick church was laid in 1802. The contract with György Ranzenberger master builder was signed in 1804. The new church was built in 1811 but it took decades until it was finished. There were yet no galleries and chairs in it in 1848. The eclectic tower was built in 1873. A new ceiling was constructed in 1875 and new tiles were put on the roof in 1911.

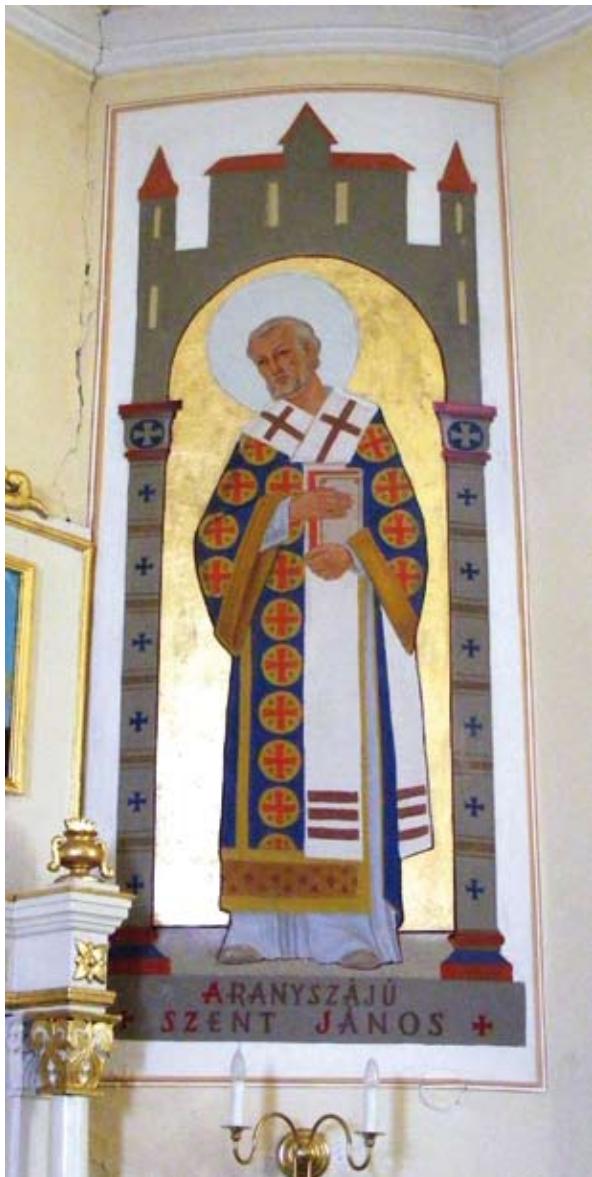
The church is a simple classicist building with a tower in the front, a single nave and a straight closing. Its furnishing contains a gilded silver footed goblet (1771), a tin wine jug (1667), a tin paten (1708), four altar frontals and two altar cloths. One of the bells cracked in the early 19th century, which was re-founded in 1834 from the support offered by Krisztina Dobay, Mihály Nemes Pályi's wife. One of the bells

*Az Istenszülő elszenderülése, falkép a szentélyben
(Szilágyi János, 1973)*

*Adormirea maicii domnului icoana din spatele altarului
(János Szilágyi, 1973)*

*Death of the Mother of God, painting in the chancel
(János Szilágyi, 1973)*

masă. La începutul secolului al XIX-lea, unul dintre clopotele bisericii s-a crăpat, fiind turnat din nou în 1834 cu sprijinul lui Krisztina Dobai, soția lui Mihály Nemes Pályi. În anul 1990 unul dintre clopote a crăpat iar și a fost turnat din nou la data trecerii în noul mileniu. În turn uneori se retrag strigii, păsări ocrotite.

Biserica greco-catolică

Conform inventarului din 1775 menit să înregistreze parohiile comitatului Sătmar, parohia greco-catolică a fost înființată în anul 1767. Biserica de lemn de atunci, numită nouă, a fost prevăzută cu mobilierul necesar, având chiar și un iconostaz. La început parohia a aparținut episcopiei de Munkács, din anul 1823 episcopiei de Oradea, iar din 1912 episcopiei de Hajdúdorog, de acum trecându-se de la limba liturgică română la cea maghiară. Biserica actuală, de cărămida, a fost clădită în 1832, dar a fost nimicită în incendiul devastator din 1863. Biserica a fost reclădită atunci, însă datorită lipsei uriașe de bani a parohiei, clădirea a fost terminată de abia în 1888. Fapt interesant, zidurile bisericii nu au fost ridicate clădind rândurile de cărămida legate cu mortar, ci folosind mâlul amestecat cu pleavă. Turnul arată elemente baroce, conform

Aranyszájú Szent János, falkép (Szilágyi János, 1973)
Pictură reprezentându-l pe Sf. Ioan Gură de Aur
(János Szilágyi, 1973)
Painting of Saint John the Golden Mouthed
(János Szilágyi, 1973)

cracked again in the 1990's; it was re-founded at the turn of the millennium. Sometimes protected white owls settle in the tower.

Greek Catholic church

According to the register of 1775 listing the Greek Catholic parsonages of Szatmár County, the Greek Catholic community was organised in 1767. At this time the timber church was said to be new, supplied with necessary equipment, even with iconostasis. At the beginning the community belonged to the Munkács Diocese, from 1823 to the Nagyvárad and from 1912 to the Hajdúdorog Diocese. It was then that they changed the language of liturgy from Romanian to Hungarian.

The present brick church was finished in 1832 but it burned down in a large conflagration in 1863, after which the church was rebuilt, but as the community was poor, it was finished only in 1888. The interesting feature of the church is that daub replaced mortar between the brick rows of the walls. The steeple shows baroque features. According to old people, between the two world wars, certain corner elements of the steeple were coloured to the national tricolour.

Nagy Szent Bazil festménye, falkép (Szilágyi János, 1973)

*Pictură reprezentându-l pe Sf. Vasile cel Mare
(János Szilágyi, 1973)*

Painting of Saint Basil the Great (János Szilágyi, 1973)

A templomot ekkor újjáépítették, ám az egyház nagy szegénysége miatt az épület csak 1888-ra készült el. A templom érdekessége, hogy a falazásánál a téglasorokat malter helyett törekés sárral helyettesítették. A toronysisak barokkos formát mutat. Az öregek elmondása szerint a sisak bizonyos sarokelemei a két háború között nemzeti színre voltak festve. A templomot 1960-ban tatarozták, tornyát 1961-ben újrabádogozták. Az elgyengült tetőszerkezetet teljesen elbontották, az új sisak formája több részletében különbözik a régitől.

A templom belül síkmennyezetes, a félkörívesen záródó szentélyt diadalív választja el a hajótól. A szentély déli falához csatlakozó sekrestye 1973-ban épült. A templom egyik ékessége a hajót és a szentélyt elválasztó ikonosztázion, amely a XX. század elején készülhetett. Faragása egy környékelbeli asztalos munkája lehet, vászonra festett képeit pedig valamelyik kegytárgyat készítő műintézettől szerezhették be. A templomot az Istenszülő elszenderedésének (augusztus 15.) ünnepére szentelték fel.

1967-ben került az egyházközsgébe Terdik Mihály lelkész. Hivatali ideje alatt a templomban lévő szobrokat és a Lourdes-i Mária-oltárt eltávolították, a templombsor falaira ikonos stílusú falképek készültek. A hajó bal oldalán látható a Keresztfeszítés (felirata: *Üdvözlegy életadó Kereszt*), a jobb oldalon pedig a trónon ülő Krisztus és a legfőbb közbenjárók, az Isten-szülő és Keresztső János (felirata: *Üdvözítsd Uram a te népedet*). A szentélyből a korábbi, századfordulós

celorspus de bătrîni, între cele două războaie mondiale pavajul colțurilor a fost vopsit în culorile naționale. Biserica a fost renovată în 1960, iar tabla de turn a fost schimbată în 1961. Acoperișul uzat a fost desfăcut complet, forma nouă a turnului diferă mult de cel vechi.

Tavanul bisericii are formă plană, absida cu închidere semicirculară fiind despărțită de navă de un arc de triumf. Sacristia atașată de partea sudică a absidei a fost clădită în 1973.

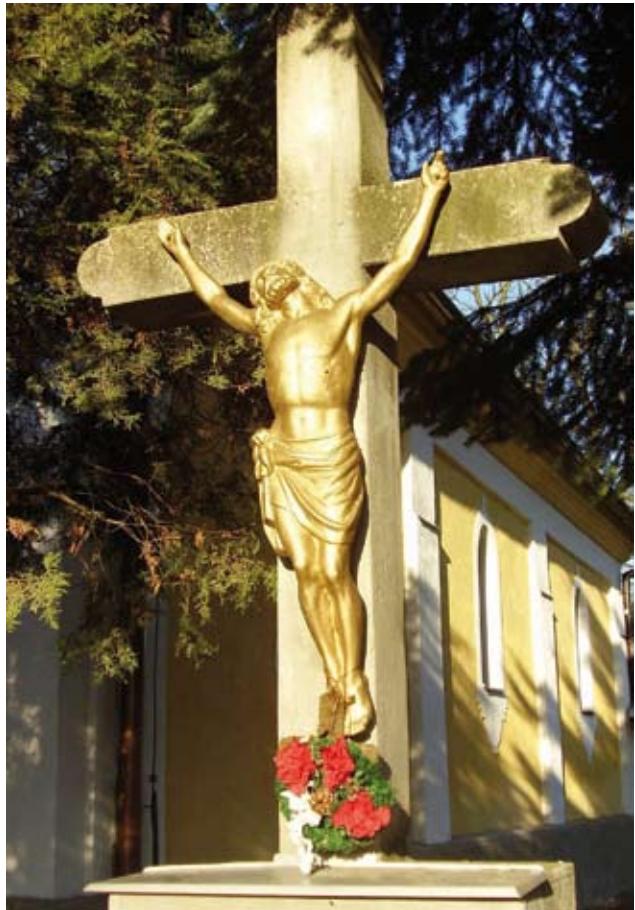
Una dintre podoabele bisericii este iconostasul ce desparte nava bisericii de absidă, el fiind executat la începutul secolului XX., ornamentele sculptate au fost executate cu probabilitate de către un tâmplar din împrejurime, iar tablouri pictate pe pânză au fost aduse probabil dintr-una din tipografiile ce se ocupau cu confectionarea obiectelor de cult. Biserica a fost sfințită de sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului (15 august).

În 1967 a intrat în slujba bisericii preotul Terdik Mihály. În timpul activității sale sculpturiile și Altarul Sf. Maria de Lourdes au fost scoase din biserică, iar pereții bisericii au fost pictate cu icoane. În partea stângă a navei apare Răstagnirea Mântuitorului (având inscripția: *Fii slăvită, Crucea vieții*), în partea dreaptă apare Mântuitorul așezat pe un tron alături de Sf. Maria și Sf. Ioan (cu inscripția: *Mântuiește Doamne poporul tău*). Pictura principală a altarului provenită de la sfârșitul secolului XIX.

The church was renovated in 1960 and a the roof of the tower was tinned in 1961. The weakened roof construction was demolished. The shape of the new steeple differs from the old one in several features.

The church has a flat ceiling inside. The semicircular chancel separated from the nave by a triumphal arch. Sacrist joining the southern wall of the chancel was built in 1973. One of the most attracting parts of the church is the iconostasis separating the nave from chancel. It could have been made at the beginning of the 20th century by a local carpenter. Its images painted to canvas could be bought from an institute producing liturgic objects. The church was consecrated on the feast of the death of the Mother of God (August 15).

Priest Mihály Terdik joined the church in 1967. During his time in office thestatues and the Mary of Lourdes altar were removed from the church and huge icons were painted on the interior walls. The paintings Crucifixion (inscription: *Ave Life-Giving Cross*) can be seen on the left side of the nave and Christ on the throne, Theotokos and John the Baptist (inscription: *Lord Save your People*) on the right side. The earlier picture from the beginning of the 20th c. was removed from the high altar and another large painting depicting the day of the consecration of the church was placed on the wall behind the altar. The paintings of church fathers Saint John the Golden Mouthed and Saint Basil the Great decorate the wall

Krisztus a templomkertben
Isus în grădina bisericii
Christ in the churchyard

főoltárképet eltávolították, az oltár mögötti falra a templom címünnepét ábrázoló falkép került. Az ikonosztázion két oldalán a hajó homorú íves falszakaszait Aranyszájú Szent János és Nagy Szent Bazil egyházzátya, a mennyezetet a négy evangélista festménye díszíti. A két főpap festménye alatt szépen faragott gyertyatartók állnak. A falképek Szilágyi János, budapesti festőművész munkái (1973), bár a falak alapszíneit később átfestették. Az előcsarnokban a Pócsi kegykép másolata, körmeneti kép, valamint különféle olajnyomatok és a missziós kereszt található.

A templomnak 1945 előtt két harangja volt. A II. világháborúban az egyik harangot rekvírálták, a megmaradt harang 1952-ben elrepedt. Ma két harang hív liturgiára: a nagyot Szlezák László (93,5 cm: 1953), a kisebbet Ducsák István (81,6 cm: 1970) öntötte. A templom körül korábban temető volt, az 1980-as években még egy-két sírkő töredéke látszott.

A római katolikus kápolna

1868-ban Újfaluban 121 fő római katolikust írtak össze. Saját egyházközösségek nem voltak, a csengerihez tartoztak. A görög és római egyház között 1914-ben létrejött, 1985-ig élő egyezmény alapján a római pap havonta egy alkalommal az újfalusi templomban római misét, a görög pap pedig Csengerben görög misét végzett. 1970-ben az újfalusi római katolikusok egy kicsi, kertes házat vásároltak, melyet imaházzá alakítottak át. Lebontását követően nagy összefogással

începutul secolului XX., a fost scoasă, iar pe peretele semicircular din spatele altarului a fost pictată o frescă ce prezinta Adormirea Maicii Domnului. În cele două părți ale iconostasului, pe pereții arcuiți ale navei sunt pictate figurile lui Sf. Ioan Gură de Aur și Sf. Vasile cel Mare, iar tavanul este decorat cu figurile celor patru evangeliști. Sub cele două picturi reprezentând cei doi ierarhi sunt așezate sfesnice din lemn sculptat. Frescele sunt operele lui Szilágyi János, pictor din Budapesta (1973), deși pereții au fost ulteriori repictați. În pronaos se află copia iconei din Pócs, o lucrare ce prezintă o procesiune, diferite oleografii și o cruce donată de misionari. Înainte de 1945, biserică a avut două clopote. În timpul celui de al II-lea Război Mondial unul dintre ele a fost confiscat, clopotul rămas a crăpat în 1952. În zilele noastre două clopote cheamă lumea la Sfânta Liturghie: cel mare (93,5 cm: 1953) a fost turnat de Szlezák László, iar cel mic (81,6 cm: 1970) este opera lui Ducsák István. În jurul bisericii cândva se afla un cimitir, în anii 80 încă se vedea rămășițele a câtorva pietre funerare.

Capela romano-catolică

La conscripția din 1868, în localitatea Csengerújfalu au fost luate în evidență 121 de persoane romano-catolice. Biserică nu aveau, fiind arondați celei din Csenger. Conform protocolului din 1914, cele două comunități au convenit ca preotul romano-catolic să

of the nave at the two sides of the iconostasis. The ceiling is decorated with the figures of the Four Evangelists. Nicely carved candlesticks stand under the two paintings. The wall paintings were made by a Budapest artist János Szilágyi (1973); the ground colours of the walls later were repainted. The copy of a holy picture of Pócs, a processionary picture and different oleographs and a cross donated by missionaries can be found in the vestibule.

Before 1945, the church had two bells. From one of them a cannon was founded in World War II. The remaining bell cracked in 1952. To date, two bells call the believers to the liturgy. The large bell was founded by László Slezák (93.5 cm: 1953), the small one by István Ducsák (81.6 cm: 1970). Earlier there was a cemetery around the church, in the 1980s some gravestones could still be seen.

Roman Catholic chapel

A hundred and twenty-one Roman Catholic people were registered in Újfalu in 1868. They did not have their own community: they belonged to Csenger one. Based on an agreement signed in 1914 by the Greek and Roman Catholic church and valid until 1985, each a Roman and a Greek mass were celebrated once a month in the church of Újfalu. In 1970, the Roman Catholic population of Újfalu bought a small house with a garden, which they turned into a prayer house. When it had been demolished a small chapel

was built with a broad collaboration in 1985, which was consecrated on August 14. The furniture of the chapel and the bell were rescued from the chapel of Komlódtótfalu.

Israelites

The first Israelites settled in Csengerújfalu in the middle of the 18th century. According to the sources, they already leased pub. Two Israelites lived in the village in 1777, 18 in the early 20th century and 38 in 1944. In 1944, the Jews were deported to concentration camps. Written records have been preserved of 9 victims. None of the survivors returned. The names *Braun-tag* and *Zafir-tag* commemorate their former

*A görögkatolikus parókia
Parohia greco-catolică
Greek Catholic parsonage*

1985-ben épült meg a kis kápolna, melyet augusztus 14-én szenteltek fel. A kápolna berendezéseit és a harangot a komlódtótfalui kápolnából mentették meg.

Izraeliták

Csengerújfaluban az első zsidók a XVIII. század közepén telepedtek meg. A források szerint ekkor már árendás kocsmát is működtettek. 1777-ben 2, a XX. század elején 18, míg 1944-ben már 38 izraelita vallású élt a településen. A zsidó lakosságot 1944-ben koncentrációs táborba hurcolták. Összesen 9 áldozatról maradt fent írásos emlék. A túlélők közül senki sem tért vissza. Egykor jelenlétüket a róluk elnevezett *Braun-* és *Zafir-tag* neve őrizte meg. Halottaik a régi református temető bal sarkában, valamint az 1900-as évek elejétől 1944-ig használt ún. zsidó temetőben nyugszanak. Márvány síremlékeiket a háborút követően összetörték, elhurcolták. Helyüköt ma sűrű kökényes borítja.

SZOBROK, EMLÉKMŰVEK

A református templom előtt az 1920-as években állították fel a *Hőseink* emlékművet, melyet hajdan az egyházközség és az iskola tartott karban. 1948-ban a tetejére lyukat fúrtak az 1848-as emlékzászló rúdjának elhelyezésére. A Rákosi rendszer minden tiltó hatására azonban 40 év alatt a zászló az enyészeté lett. Az emlékművet 1992-ben újították fel Geszterédi Endre

celebreze o dată pe lună Sfânta Liturghie în biserică din Csengerújfalu, iar în schimb preotul greco-catolic să oficieze slujba greco-catolică la Csenger. Această înțelegere a rămas valabilă până în 1985. În anul 1970, credinciosii romano-catolici din Csengerújfalu au cumpărat o casă mică cu grădină, care a fost transformată în casă de rugăciune. După demolarea acesteia, au reușit cu un mare efort să ridice o capelă în 1985, care a fost sfântită în 14 august. Mobilierul și clopotul provin din fosta capelă a localității Komlódtótfalu.

Izraeliți

Primii izraeliți s-au așezat în Csengerújfalu în mijlocul secolului al XVIII-lea. Conform izvoarelor, în această perioadă aceştia arendaseră și o crâșmă în localitate. În anul 1777, în sat trăiau doi evrei. Până la începutul secolului al XX-lea numărul lor a crescut la 18, iar până în 1944 la 38. Populația evreiască a fost deportată în 1944 în tabere de concentrare. Mărturiile scrise amintesc 9 victime. Dintre cei rămași în viață, nici unul nu s-a reîntors în sat. Prezența lor de odi-nioară a fost păstrată de câteva toponime: *Braun-* și *Zafir-tag*. Cei decedați au fost înmormântați inițial într-un colț al cimitirului reformat, iar începând din anul 1900 și până în 1944 în cimitirul evreiesc. Pietrele funerare din marmură au fost distruse și luate de oameni după război. Locul este astăzi acoperit de porumbari.

presence. They buried their dead initially in the left corner of the old Calvinist cemetery and later in the so-called *Jewish cemetery*, which was used from the early 1900's until 1944. Their marble tombstones were broken and carried away after the war. To date, a thicket of blackthorn covers the territory with.

STATUES, MEMORIALS

The memorial called *Our Heroes* was raised in front of the Calvinist church in the 1920's and the parish and the school kept it in good repair. A hole was bored on its top in 1948 to receive the pole of the memorial banner of 1848. In result of the Rákosi regime, which preferred to ban everything, it nearly

Az 1944-ben felhagyott zsidó temető
Cimitirul evreiesc părăsit în 1944
Jewish cemetery, closed in 1944

A Hőseink emlékmű
Monumentul eroilor
Memorial of Our Heroes

kezdeményezésére. Ekkor a II. világháborúban elesett hősök emléktábláját és a nagy címert is elhelyezték rajta. Környezetét 2001-ben O'sváth György rendezte.

O'sváth György Budapesten született, és érettségit zette. Bonnban, Londonban, Párizsban tanult jogot és közgazdaságtant. Harminc esztendeig az Európai Közösség főtisztviselője Brüsszelben, nyugdíjba vonulása után az EU Bizottságának tiszteletbeli igazgatója. Tíz éve Magyarország rendkívüli és meghatalmazott utazó nagykövete minőségen. A Magyar Máltai Lovagok Szövetségének elnöke, a Szuverén Máltai Lovagrend nagykereszes tartománynagya. Nevéhez fűződik a település másik látványosságának, az O'sváth emlékparknak a kialakítása is.

A tujákkal övezett, füves parkot a falu főterén, a református és a katolikus templom között találjuk. Az emlékkő – amelyet Györfi Lajos szobrász és Bácsi Lajos kőfaragó készített – négy oldalas, négy méter magas szikla, amelynek minden oldala kb. 1,5–2 méter. Egyik oldalán domborműben egy székely lófő, vele szemben, a másik oldalon egy szatmári hétszilvafás nemes, s végül a középrészen egy íródeák szimbolizálja, hogy az Osváthok a Székelyföld, majd Szabolcs-Szatmár után országos jelentőségű tevékenységet folytattak. A negyedik oldalon található azon Osváthok névsora, akik a megyében és az országban közéleti feladatokat láttak el. A nyíregyházi tűzoltók segítségével felállított emlékkövet 2010. július 3-án avatták fel.

STATUI ȘI MONUMENTE

În fața bisericii reformate a fost ridicat în anii 1920 Monumentul Eroilor, îngrijit de comunitatea religioasă și de școală. Vârful monumentului a fost găurit în anul 1948 pentru aşezarea drapelului comemorativ al anului 1848. În ciuda tuturor interdicțiilor regimului Rákosi, în cei 40 de ani trecuți monumentul s-a distrus. În 1992 a fost renovat la inițiativa lui Endre Geszterédi. Cu această ocazie a fost aşezată pe monument placă memorială a celor căzuți în al II-lea război mondial și stema țării. Zona din jurul monumentului a fost amenajată în 2001, la inițiativa lui György O'sváth.

György O'sváth s-a născut și a susținut bacalaureatul la Budapesta. A studiat dreptul și științele economice în Bonn, Londra și Paris. Timp de 30 de ani a fost funcționarul suprem al Comunității Europene din Bruxelles, iar după pensionare a rămas director onorific în cadrul Comitetului Uniunii Europene. De 10 ani este secretar de stat special împărtinicit al Ungariei, îndeplinind funcția de ambasador extraordinar și plenipotențiar voiajor. Este vicepreședintele Asociației Cavalerilor Ordinului Maltez din Ungaria și marele general al Ordinului Suveran al Cavalerilor Maltezi. Tot de persoana lui se leagă și realizarea *Parcului Memorial O'sváth*, o altă atracție a satului. Parcul înconjurat de tuia este amplasat în centrul localității, între biserică

perished during the following 40 years. The memorial was renovated in 1992 on Ede Geszterédi's initiative.

A memorial tablet of the heroes who fell in World War II and the large coat-of-arms were also placed on it. György O'sváth had its environs developed in 2001.

György O'sváth was born in Budapest and he passed his maturity exams there. He studied law and economy in Bonn, London and Paris. For thirty years he was senior civil servant for the European Community in Brussels and after retirement he became the honourable director of the EU Committee. For the last ten years he has been the ambassador extraordinary and plenipotentiary of Hungary in the capacity of an ambassador at large. He is the chairman of the Hungarian Association of the Knights of Malta, bailiff grand cross of the Sovereign Knights of Malta. The development of another spectacular area of the village the O'sváth memorial park is also linked with his name. The grassy park bordered by thuvas can be found between the Calvinist and the Catholic churches. The memorial rock, which Lajos Györfi sculptor and Lajos Bácsi stone carver prepared, is a four-sided, four metres

*Az O'sváth emlékmű és környezete
Monumentul O'sváth și parcul înconjurător
The O'sváth memorial and its environs*

Érdemes megemlíteni, hogy ezen a telken állt Peres Sándor pedagógus, író szülőháza, a régi református iskola. Peres Sándor 1863. február 26.-án született. Tudományos cikkei, költeményei különböző folyóiratokban jelentek meg. A *Magyar kisdednevelés irodalma* című tanulmánya a párizsi világkiállításon aranyérmet nyert (1900). Emlékének tiszteletére az általános iskola 1996-ban az ő nevét vette fel.

A faluban található emlékművek között meg kell még említenünk a Polgármesteri hivatal kertjében álló fekete márvány *Millenium emlékművet*, valamint a szintén itt kiállított *tűzoltó szekeret*. A település fő utcáján és az Ady Endre utca végében az érdeklődő egy-egy keresztet találhat. Előbbi felirata *Üdvözlégy életadó kereszt*. 1989. Utóbbit 1926. október 25-én állították: „Az Úrjézus szent nevében”. Érdekessége, hogy a sz-ent-ben az n-betűt fordítva vésték ki.

TEMETŐK ÉS SÍRKERTEK

A település legősibb temetője a mai Kossuth utca 85-89. számú telkek alatt, az egykori Erge-háton bújik meg. Az első sírokra 1910-ben találtak rá kapuágas ásásakor. 1960-ban a Kossuth utca 89. szám alatti házépítés alkalmával egy feltehetően 8-10 év körüli gyermek sírjára bukkantak. A kb. 100-120 cm hosszú csontváz 1 méter mélységben, az úttal párhuzamosan ásott sírgödörben, nyújtott testhelyzetben, fejjel nyugati irányban feküdt. A sírfenéken jól látszottak az

reformată și cea catolică. Monumentul de piatră – opera sculptorului Lajos Györfi și a pietrarului Lajos Bácsi – este o stâncă de 4 m înălțime, fiecare latură având o lățime de 1,5-2 m. Relieful sculptat în piatră reprezintă pe o latură un nobil secui, pe cealaltă latură un nobil cu săpte pruni de Sătmar, iar în registrul central un diacon. Simbolistica reliefului surprinde originea familiei Osváth în Ținutul Secuiesc, apoi continuarea activității în județul Szabolcs-Szatmár, iar în final extinderea importanței acestora la nivel național. Pe cea de a patra latură se află lista personalităților din familia Osváth care au îndeplinit funcții publice în județ și pe plan național. Sculptura ridicată cu ajutorul pompierilor din Nyíregyháza a fost dezvelită în 3 iulie 2010.

Trebuie să remarcăm faptul că pe acest teren a stat fosta școală confesională reformată, casa natală a pedagogului și scriitorului Sándor Peres, născut la 26 februarie 1863. Articolele lui științifice și poeziile au fost publicate în diferite reviste. Lucrarea cu titlul *Literatura maghiară despre educația copiilor (Magyar kisdednevelés irodalma)* a fost premiată cu medalia de aur la Expoziția Mondială din Paris (1900). Școala generală din sat poartă din 1996 numele său.

Printre monumentele din localitate trebuie să amintim și *Monumentul Mileniului*, realizat din marmură neagră, amplasat în grădina Primăriei, precum și carul de pompieri expus tot acolo. În capătul străzii principale și a străzii Ady Endre este ridicată câte o

*A Millenium emlékmű
Monumental Mileniului
Millenary memorial*

high rock each side of which measures about 1.5–2 m. On one side, the relief depicts a Székely horseman, the opposite side represents a squireen of Szatmár and a scribe in between represents that the Osváth family served the entire country after the Székely land and Szabolcs-Szatmár. A list of those members of the Osváth family who plaid a role in the public life of the county and the country can be found on the fourth side. The memorial rock lifted to its place with the help of the fire brigade of Nyíregyháza was inaugurated on July 3, 2010.

It is worth mentioning that the old Calvinist school, the native house of Sándor Peres pedagogue and writer stood on this lot. Sándor Peres was born on February 26, 1863. His scientific studies and poems were edited in various periodicals. His study titled *The literature of Hungarian education* won gold prize in the World Fair in Paris (1900). To honour his memory, the primary school was named after him in 1996.

From among the memorials raised in the village we must also mention the black marble Millenary Memorial and the *fire brigade cart* in the garden of

*Tűzoltókcsi a Polgármesteri Hivatal előtt
Car de pompieri în fața Primăriei
Cart of the fire brigade in front of the Mayor's Office*

Üdvözlégy életadó kereszт, 1989
Slavă ţie Crucea vieţii, 1989
Ave Life-Giving Cross, 1989

egykori koporsódeszka barnás lenyomatai. Katona László szerint ezt a temetőt a XVII. században zárhat-ták le.

A második temetőt az Alsó és a Táncsics utca által bezárt szögben, a harmadikat a Csenger felőli faluvégen nyitották. Utóbbi temető már két részes volt: egyik felébe a református, másik felébe a katolikus

cruce. Inscriptia primei este *Slavă ţie crucea vieţii*. 1989. Cea din urmă a fost ridicată la 25 octombrie 1926 "În numele sfânt al Domnului". Ca fapt divers, trebuie să amintim că litera *n* din *sfânt* a fost sculptată invers.

CIMITIRE

Cel mai vechi cimitir al aşezării se află sub terenul de pe strada Kossuth nr.85-89, pe terasa Erge de odinoară. Primele morminte au fost descoperite în anul 1910, cu ocazia ridicării unor stâlpi de poartă. În 1960, în timpul construirii unei case a fost găsit mormântul unei fetițe de aproximativ 8-10 ani. Scheletul de 100-120 cm lungime a fost așezat în poziție întinsă, cu capul spre vest, într-o groapă de 1 m adâncime săpată paralel cu drumul. Pe fundul mormântului se puteau distinge amprentele maronii ale scândurilor sicriului. După părerea lui László Katona, cimitirul și-a încetat funcționarea pe parcursul secolului al XVII-lea.

Un alt cimitir funcționa în triunghiul închis de străzile Alsó și Tárnics, iar cel al treilea în capătul satului, spre Csenger. Acesta din urmă era deja împărțit în două, într-o parte fiind înmormântați cei din comunitatea reformată, în cealaltă catolicii. O parte a monumentelor funerare piramidale, înalte, din piatră neagră sau albă, au fost adunate și trasportate în anul 1950, fiind incluse în fundația casei ridicate pe terenul din vecinătate. Partea catolică a cimitirului s-a umplut în ultimul trimestru secolului al XIX-lea,

the Mayor's Office. Each a cross can be found in the main street and at the end of Ady Endre Street. The inscription of the former one is *Ave Life-Giving Cross*, 1989. The latter one was raised on October 25, 1926 "In the sacred name of Jesus". It is interesting to observe that the letter n is carved in the wrong direction.

CEMETERIES AND GRAVE GARDENS

The oldest cemetery of the settlement lies under lot 85–89 Kossuth Street on the former Erge-hát. The first graves were found in 1910 during digging holes for the poles of the gate. The grave of a probably 8–10 year-old child was found during the building of a house at 89 Kossuth Street in 1960. The about 100–120 cm long skeleton lay extended with the head in the west in a depth of 1 m in a shaft dug in parallel to the road. The brownish impressions of the coffin planks could be observed on the bottom of the shaft. According to László Katona, this cemetery was probably closed in the 17th century.

The second cemetery was opened on the territory enclosed by Alsó and Táncsics Streets, the third one at the end of the village in the direction of Csenger. The latter cemetery had two parts: Calvinists were buried in one half and the Catholic in the other one. A few of the black-and-white, high, conical tombstones of the Calvinist part were taken away in the 1950's and put into the concrete foundation of a family house beside

Az új ravatalozó 1997-ben
a Makovecz-irodai tervez alapján épült
Noua capelă mortuară, construită în 1997 după
planurile grupului Makovecz
The new mortuary was built after the designs
of the Makovecz group in 1997

híveket temették. A református rész fekete és fehér, magas gúla alakú kő síremlékeinek egy részét az 1950-es években elszállították, illetve a temető szomszédságában épült családi ház alapjába betonozták be. A katolikus temető a XIX. század utolsó harmadában, a református a századforduló körül telt be. Az új temetőket a „Gödrök” szomszédságában nyitották meg. Egy 2001-ben benyújtott pályázat szerint az önkormányzat egyik fő célja az egyházak tulajdonában lévő elhanyagolt temetőkertekben, valamint a zsidó temetőben nyugvó halottaknak a méltó környezet ki-alakítása.

A településen a XIX. század közepét követően létesültek az első szatócsüzletek, valamint a három ló vontatta szárazmalom (utóbbiak a Márián, Kóczán és Pongrácz családok birtokában voltak). A XX. sz. első felétől olajjútó (Simon család), s 1908-tól a Hangya szövetkezet vegyesboltja is megnyitotta kapuit. Utóbbiban a lakosság a ruhától az ekevasig minden beszerezhetett. 1888-ban épült meg a görögkatolikus iskola, ahol 1957-ig tanulhattak a diákok. Ez az épület a görögkatolikus templom mögötti telek közepén állt, az 1980-as évek elején életveszélyes állapota miatt le kellett bontani. 1916-tól állami iskolaként, 1928-tól – az új Állami Általános Elemi Iskola felépültét követően – mint „kis iskola” működött.

iar cea reformată în perioada de trecere dintre secole. Cimitirul nou a fost deschis în vecinătatea locului numit „Gödrök”. Conform unui proiect înaintat în 2001, scopul administrației locale este amenajarea adecvată a cimitirelor confesionale părăsite precum și a cimitirului evreiesc.

Primele magazine mixte au apărut în localitate în cea de a doua parte a secolului al XIX-lea. Tot în această perioadă existau în sat trei mori cu tracțiune cabalină (în posesia familiilor Márián, Kóczán és Pongrácz). În prima jumătate a secolului al XX-lea, a intrat în funcțiune moara de ulei a familiei Simon, iar din 1908 și-a deschis porțile și magazinul mixt a Cooperativei Furnica (Hangya szövetkezet). În acest magazin populația putea achiziționa orice, de la îmbrăcăminte până la fier de plug. Școala confesională greco-catolică a fost construită în 1888 și a funcționat ca unitate de învățământ până în 1957. Clădirea se ofla în mijlocul lotului din spatele bisericii greco-catolic, dar din cauza stării sale denastatorae la mijlocul anului 1980 a fost demolată. Din 1916 a servit ca școală de stat, iar din 1928 – după ce a fost ridicată noua școală generală elementară de stat, a funcționat ca “școală mică”.

ARHITECTURA POPULARĂ

Încă de la turnura dintre secolele XIX și XX, cele mai reprezentative tipuri de casă de pe teritoriul

the cemetery. The Catholic cemetery was filled in the last third of the 19th century, the Calvinist one around the turn of the century. The new cemeteries were opened in the neighbourhood of the "Pits". According to a competition paper from 2001, one of the main aims of the self-government was the creation of a proper environment in the unkempt burial grounds owned by the churches and in the Jewish cemetery.

The first groceries and the three dry mills moved by horses were established in the settlement after the middle of the 19th century (the latter ones were in the possession of the Márián, the Kóczán and the Pongrácz families). An oil press (Simon family) worked from the first half of the 20th century and the grocery of the Hangya co-operative was opened in 1908. One could buy everything in the latter one from clothes to ploughshares. The Greek Catholic school was built in 1888 and it functioned until 1957. This building stood in the middle of the lot behind the Greek Catholic church. In the early – 1980s because of its life threatening state it was demolished. From 1916 it worked as a state school and after 1928, after the construction of the new State Primary School, it worked by the name "small school".

FOLK ARCHITECTURE

Buildings of a wooden structure, daubed walls, reed roofs and large ovens were common

*Kőkereszt a ravatalozónál
Cruce de piedra la capela mortuară
Crucifix near the new mortuary*

NÉPI ÉPÍTÉSZET

A településen a favász, paticsfalas, nádetetős, kandallós tüzelőjű épülettípus volt még a XIX-XX. század fordulóján is az általános. Napjainkra a falu csaknem teljesen átépült. Figyelemre méltó néhány vályogból és téglából épült pilléres és oszlopos tornác. A településen a kedvezőtlen birtokviszonyok miatt a gazdasági épületek nem voltak jelentősek. Az 1892-es kataszteri térképen csupán egyetlen csűr található.

A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETE A XX. SZÁZADBAN

Csengerújfalu háborús vesztesége igen nagy volt. Az I. világháborúban 35 polgára áldozta életét. Névük a református templom előtti Hősi Emlékművön olvasható. 1919 áprilisában román királyi csapatok

așezării au fost cele cu schelet de lemn, cu pereți de chirpici, acoperite cu trestie și prevăzute cu vatră. Case ţărănești cu târnaț. În zilele noastre, satul este transformat aproape în întregime. Trebuie să remarcăm câteva case ridicate din văioge și cărămidă, cu târnaț susținut de stâlpi sau coloane. Din cauza situației economice, în sat nu au fost construite anexe gospodărești remarcabile. Pe harta cadastrală din 1892 este menționată doar o singură sură.

ISTORIA LOCALITĂȚII ÎN SECOLUL AL XX-LEA

Pierderile așezării Csengerújfalu în timpul războiului au fost foarte semnificative. În primul război mondial și-au jertfit viața 35 de locnici ai satului. Numele lor sunt înscrise pe *Monumentul Eroilor* din fața bisericii reformate. În 1919, teritoriul plasei

in the settlement even at the turn of the 19th–20th centuries. The village has already nearly completely been rebuilt. A few porches built from adobe and bricks and supported by pillars and columns are noteworthy. Owing to the unfavourable distribution of the landed properties, there were no significant economic buildings in the settlement. Only a single barn can be found in the cadastre map from 1892.

HISTORY OF THE SETTLEMENT IN THE 20TH CENTURY

Csengerújfalu suffered a grave wartime loss. Thirty-five inhabitants fell in World War I. Their names can be read on the Heroes' Memorial in front of the Calvinist church. In the April of 1919, the royal troops of Romania seized the territory of the Csenger district. The Romanian gendarmerie was the only

armed force. The new border was drawn in a peculiar way. The well of one of the lots was in the way of the border line so a half of the well belonged to Hungary, another half to Romania. Luckily, this situation did not last long, since according to the decision of the Border Regulation Committee, Csengerújfalu and Ura were finally returned to Hungary on October 15, 1923.

World War II demanded the lives of 26 inhabitants. Their names can be read on the memorial Our Heroes. The Russians marched in in the winter of 1944. They forced most of the women and left here an epidemic of lice and fleas, which lasted for years.

*Csűr
Şură^ă
Barn*

*Tornácos parasztházak
Case țărănești cu târnaț
Porched peasant houses*

kerítették hatalmukba a csengeri járás területét. A kárhatalmat kizárolag román csendőrség alkotta. Az új országhatárt igen sajátosan húzták meg. A falut ketté-szelő határvonalba az egyik udvar gyűrűs kútja is beleesett, s így a kút egyik fele Magyarországhoz, a másik fele Romániához tartozott. Ez az állapot szerencsére nem tartott sokáig, mert a Határkiigazító Bizottság határozata szerint 1923. október 15-én Csengerújfalu – Urával együtt – véglegesen magyar fennhatóság alá került vissza.

A II. világháború 26 hősi halottat követelt a falutól. Nevük a Hőseink emlékművön olvasható. 1944 telén vonultak be az oroszok. A nők nagy részét megbecstelenítették, átvonulásukat több évig tartó tetű- és bolhajárvány kísérte.

CSENGERÚJFALU A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁN

A nagy világégést követő újjáépítés során az uradalmakat szétoztották. A földosztó bizottság elnöke Virág Ferenc lett. Az örömmel kezdett új életet azonban a Rákosi rendszer adórendszerellehetetlenítette. Egy szemtanú leírása szerint: „*A vak politika vezette gazdátlan országot igen jól tükrözte a falu határa is, amely valósággal lepusztulva, kietlen ugarként terült el a falu köriül.*” A földosztást bontások és építkezések kísérték. 1950-ben megépült az új Tanács háza, a régi községházából Posta lett. 1948–50 között lebontották a Tisza-tanyát. Ezt a szilfási gazdasági major, majd a Braun-tag

Csenger a fost ocupat de armata regală română, ordinea publică fiind asigurată numai de jandarmi români. Noua frontieră a fost marcată destul de ciudat. Linia graniței a trecut și peste o fântână a unei gospodării, astfel încât o jumătate a obiectivului era pe teritoriul Ungariei, iar partea cealaltă aparținea României. Din fericire, această situație nu a durat mult, deoarece, conform Comisiei de Rectificare a Graniței, Csengerújfalu și Ura au trecut definitiv sub administrație maghiară.

Satul a jertfit 26 de suflete în cel de al II-lea război mondial. Numele lor sunt imortalizate pe *Monumentul Eroilor*. În iarna anului 1944, în sat a intrat armata rusă. Majoritatea femeilor din sat au fost violate, iar trecerea efectivelor a fost urmată de o invazie de pureci și păduchi care a durat mai mulți ani.

CSENGERÚJFALU DUPĂ AL II-LEA RĂZBOI MONDIAL

În perioada de reconstrucție de după terminarea războiului, marile moșii au fost împărțite. Președintele comisiei de reformă agrară a devenit Ferenc Virág. Noua era începută cu entuziasm a fost umbrită de politica fiscală a regimului Rákosi. Un martor al vremii scrie astfel: „*Starea țării fără stăpân, condusă de politica oarbă, s-a reflectat și prin hotarul satului, care era pustiu și arăta precum un ogor părăsit.*” Reforma agrară a fost urmată de demolări și construcții. În anul 1950 a fost ridicat noul sediu administrativ, iar

CSENGERÚJFALU AFTER WORLD WAR II

The large estates were divided in the course of the reconstruction following the great war. Ferenc Virág was the head of the land division committee. Nevertheless, the tax system of the Rákosi system spoiled the joy of the reviving life. According to a witness: *"The fields of the village excellently mirrored the masterless country led by blind politics: it was like a desolate, barren fallow around the village."* Demolitions and constructions accompanied the division of the land. The new House of Council was built in 1950 and the old House of the Village was turned into a post office. The Tisza farmstead was demolished in 1948–50, followed by the Szilfás manor and the Braun-tag. First of all the families of persons who had returned from the front or captivity were given the right of demolition, later the poor people were also included.

Gyűrűs kút
Fântână
Well

Polgármesteri hivatal
Primăria
Mayor's Office

követte. Elsősorban a frontról és hadifogságból haza-ért személyek családja kapott bontási jogot, majd a szegényebb családok is részesülhettek. Az alapanyag egy részéből kultúrházat építettek, amelyet a TSzCs hat évig magtárként használt. Az ötvenes évek első felében a Tisza-tagot Urához csatolták.

1956. október 23-án Pesten kitört a forradalom. A hír másnap délelőtt jutott el a faluba. Este a forradalmat támogató emberek fáklyás felvonulást tartottak, melynek során a felhevült tömeg Urára is átvonult. E menetben lehetett először újra hallani a Rákosit éltező dal eredeti szöveget:

„Kispej lovam megérdemli a zabol.

Kétszer körüljárta Magyarországot,
Ha még egyszer körüljárhatta volna
Most az orosz, most a román
Magyar földön nem járna.”

în clădirea vechii primărie s-a deschis poșta. Între anii 1948–50 a fost desființat cătunul Tisza. A urmat desființarea domeniului economic din Szilfás iar mai apoi a celui din Braun-tag. Dreptul de demolare a fost acordat în primul rând familiilor ai căror membrii s-au întors de pe front sau din prizonierat, dar mai târziu au beneficiat și familiile mai nevoiașe. O parte a materialului obținut a fost folosit la construirea casei de cultură, utilizată însă de cooperativa agricolă timp de șase ani drept depozit de cereale. În prima parte a anilor '50, Tisza-tag a fost alipit localității Ura.

La 23 octombrie 1956 a izbucnit revoluția. Vestea a ajuns în sat în ziua următoare, înainte de masă. Seara, locanicii simpatizanți au organizat un marș cu torțe, pătrunzând și în Ura. Cu ocazia acestei marș a fost intonat cântecul care slăvea pe Rákosi, cu textul original:

„Calul meu acum își merită ovăzul.

A încjurat Ungaria de două ori,
Dacă ar mai putea încă o dată,
Acum nici rușii nici românii
N-ar călca pământ maghiar.”

În 25 octombrie a fost convocată adunarea națională, unde a fost aleasă conducerea formată din trei membri și, similar revoluției din 1848, a fost organizată o gardă națională de 12 persoane. Sediul

Posta épület

Clădirea poștei

Post-office

A part of the raw material was used for building a house of culture, which the TSzCs [agricultural co-operative] used as a granary for six years. In the first half of the 50's, Tisza-tag was annexed to Ura.

The revolution broke out in Budapest on October 23, 1956. Next morning the news arrived in the village. The people who supported the revolution organised a demonstration with torches and the enthusiastic people marched over to Ura. It was the first time that the original words of the song that cheered Rákosi could once again be heard:

*"My chestnut horse deserves oats,
It twice went around Hungary,
If it could do it once more
It would tread Russian and Romanian
But not a Hungarian ground."*

A national assembly was summoned on October 25 where a new board of three persons was elected and similarly to 1848, a national guard of 12 members was organised. The House of Council was renamed Village House. Three days later, Greek Catholic priest Miklós Szilvásy announced that the war of liberation had won in the capital. But then came November 4, the day of the Soviet invasion.

A year after the quelling of the war of liberation, electricity was introduced in the village. Its memory has survived in an anecdote: "*It should not be forgotten that the – loony Sáfár's – white horse pulled electricity into the village!*" And it was so since the insane Sáfár

A Béke Mgtsz és kitüntetései
C.A.P. Béke (Pacea) și decorațiile primite
Béke Mgtsz and its awards

Október 25-én nemzetgyűlést hívtak össze, melyen új, háromfős vezetőséget választottak és 1848-hoz hasonlóan 12 fős nemzetőrséget állítottak fel. A Tanács háza ismét Községháza lett. Hárrom nappal később Szilvásy Miklós görögkatolikus tisztelettelő úr kihirdette, hogy a fővárosban a szabadságharcot siker koronázta. Ezt követte aztán november 4-e, a szovjet bevonulás.

Egy évvel a szabadságharc vérbe fojtását követően a faluba vezették a villanyt. Emléke egy anekdotában él tovább: „*El ne feled tessék, hogy a – bolond Sáfár – fehérlova húzta be a villanyt a faluba!*” A villanydrótokat ugyanis a tébolyodott Sáfár vontatta be fehér lovával. 1960-ra lebetonozták a település utcáit, s megépült az orvosi rendelő. A '60-as évek első felében megindult kényszer tsz-esítés következetében három tsz is alakult, melyek 1962-ben a Béke Mgtsz-néven egyesültek. A következő évtizedben került sor a község határainak vízrajzi átrendezésére. A lápi ereket gépekkel feltöltötték, új árokrendszeret és utakat alakítottak ki. Az ősi határ teljesen megváltozott. E határigazítás egyik további lépése volt, hogy 1980-ban Újfaluhoz csatolták a 10 km távolságban lévő bőrvélyi kövesutat, mely addig Urához tartozott.

Csengerújfalu közigazgatásilag a XIX. század közepéig a Krasznaközi járáshoz, a század közepétől 1969-ig a Csengeri, majd a Mátészalkai járáshoz tartozott, ezt követően Mátészalka városkörnyékének része lett. Az 1920-as évektől körjegyzőségi székhely,

Sfatului Popular a devenit din nou Sediul Consiliului Local. Peste trei zile, preotul greco-catolic Miklósi Szilvásy a anunțat victoria revoluției în capitală. A urmat 4 noiembrie și intrarea trupelor sovietice.

După un an de la căderea revoluției, în sat a fost introdus curentul electric. Acest eveniment s-a păstrat în memoria colectivă printr-o anecdotă: „*Să nu uități că lumina electrică în sat a fost trasă de calul alb al nebunului Sáfár*”. De fapt, cablurile necesare au fost transportate într-adevăr de numitul Sáfár cu calul lui alb. Până în 1960 au fost asfaltate străzile aşezării și a fost construit Dispensarul Comunal. În urma colectivizării forțate de la începutul anilor '60 s-au format trei cooperative agricole, care în 1962 s-au unit sub denumirea de CAP Béke (Pacea). În deceniul următor au fost demarate lucrările hidrografice. Albiile apelor din mlaștină au fost umplute mecanic și au fost realizate noi canale și drumuri. Hotarul vechi al satului a fost total transformat. Pasul următor al lucrărilor de amenajare s-a făcut în 1980: trecerea în subordinea satului Csengerújfalu a drumului pietruit spre Berveni, aflat la o distanță de 10 km, care până atunci a apăținut localitatea Ura.

Până la mijlocul secolului al XIX-lea, Csengerújfalu a făcut parte din plasa Krasznaköz, de la mijlocul secolului și până în 1969 a fost arondat plasei Csenger, iar mai apoi Mátészalka, mai târziu devenind parte a extravilanului orașului Mátészalka. Începând din anii 1920 a fost sediul notariatului cercuar, localitatea

pulled the electric cable in the village with his white horse. By 1960, the streets had been paved and the Consulting Room was built. In result of the forced organisation of agricultural co-operatives that had started in the early 60's, three co-operatives were established, which united in 1962 under the name Béke Mgtsz. The hydrological reconstruction of the area followed in next decade. The streamlets of the marsh were filled in and new trenches and roads were built. The old landscape completely changed. Another step in the re-arrangement of the landscape was that paved road of Berveni lying 10 km away, which until then had belonged to Ura, was annexed to Újfalu in 1980.

Administratively, Csengerújfalu belonged to the Krasznaköz district until the middle of the 19th century, to the Csenger and then the Mátészalka district until 1969 when it became a part of the town of Mátészalka. From the 1920's it was the seat of the district notary, which it shared with the neighbouring Ura. From 1971 it was the seat of the Joint Village Council, which it also shared with Ura. From 1973 it was one of the 7 villages that belonged to a Joint Large Village Council with the seat in Csenger.

51. kép: Kukoricagóré
Pătul de porumb
Maize shed

hozzáartozó település a szomszédos Ura. 1971-től közös községi tanács székhelye, társközsége Ura volt. 1973-tól Nagyközségi Közös Tanács társközség hat másik községgel, tanácsának székhelye Csenger. (1989-től Csenger Város Község tanácsához tartozott a korábban is közös tanácsot alkotó településekkel.)

CSENGERÚJFALU NAPJAINKBAN

Az 1990-es helyhatósági választások után a 8 fős képviselő-testület kimondta az elszakadását a volt közös tanács településeitől, önálló hivatalt hozott létre, intézményeit ezt követően önállóan tartja fenn. A rendszerváltás jelentős változást hozott a község életében. A település korábbi kiszolgáltatottságát megszüntetve megpróbált a fejlődés útjára lépni. A község lakossága alapvetően a mezőgazdaságra alapozta megélhetését. E területen is jelentős változás következett be. A szövetkezetek felszámolásával, az Állami Gazdaság megszűnével a munkanélküliek száma jelentősen megnövekedett. A szövetkezet által használt földek kiosztása megtörtént, azonban a tőke hiánya, valamint az elmúlt évek kedvezőtlen időjárása miatt a családi gazdaságok jövedelmezősége kedvezőtlen. Fő terményük az alma, amelyre olyan határnevek is utalnak, mint az *Almás-szín*, de korábban nagy területen műveltek kendert és napraforgót. A talaj nem igazán kedvez a jó minőségű búza vagy takarmányonövények termesztésének. Az utóbbi időben nagy divattá vált

aparținătoare fiind satul vecin, Ura. Din 1971 a fost reședința consiliului local, format în comun cu Ura. Începând din anul 1973 a avut împreună cu alte șase localități un consiliu comun cu reședința la Csenger.

CSENGERÚJFALU ÎN ZILELE NOSTRE

După alegerile locale din 1990, cei opt membri ai consiliului local au decis despărțirea de așezările asociate și constituirea oficiilor autonome. De atunci, Csengerújfalu susține independent instituțiile locilității. Schimbarea regimului a adus o serie de schimbări în viața satului. Înlăturându-se dependența anterioară, se încearcă pornirea pe calea dezvoltării. Traiul populației din comună a fost bazat pe agricultură. Au intervenit schimbări și pe acest teren. Prin desființarea cooperativelor agricole și a gospodăriei agricole de stat, a crescut semnificativ numărul șomerilor. Pământul lucrat în cooperativă a fost împărțit populației, însă din lipsa capitalului și a vremii nefavorabile venitul acestor gospodării familiale este foarte puțin. Recolta cea mai importantă este reprezentată de mere, care apar și în unele toponime, cum ar fi *Almás-szín*. Pe vremuri se cultivau pe suprafețe mari cânepă și floarea soarelui. Solul locilității nu este prea favorabil cultivării grâului sau a altor cereale de bună calitate. În ultimii ani au câștigat teren culturile de castraveți, atât în grădinile caselor familiale, cât și pe terenurile extravilane.

CSENGERÚJFALU TO DATE

After the local elections in 1990, the body of 8 representatives declared that it would leave the settlements of the former joint council, organise an independent office and independently finance its own institutions. The change of the regime brought a significant change in the life of the village. Putting an end to the former dependence, it tried to develop. The population basically lived from agriculture. It also significantly changed. With the liquidation of co-operatives and state farms, the number of the unemployed suddenly increased. The lands used by the co-operative were divided yet in lack of capital and due to the unfavourable weather conditions of the past years, the family farms were not profitable. The main product was apple, as it can be read from place names like *Almás-szín* [apple shed], and hemp and sunflower were also planted on large territories. The soil is not really favourable for the cultivation of high standard wheat or fodder-crops. Lately, small-scale cucumber cultivation has become fashionable both in the family gardens and in the fields. The market system has nearly completely put an end to animal keeping, which had earlier been very profitable. Only a few families try to survive from it nowadays. The number of enterprises is low and nearly all of them are connected with agriculture. No industrial enterprise can be found here.

The basic health care is provided by a single medical advisor and the dental district of Csenger cares for the teeth of the villagers. In 2001, a local primary school with 8 grades and a kindergarten with 2 groups worked in the village. The Home of the Elderly can accept 20 persons. The centre of the district nurse is in Csengerújfalu. Water supply was installed in 90 % of the houses of the village by 1982. The quality of the water is excellent, and even artesian wells used to operate. The gas system was built out in 1993.

In the new millennium, school programs, the home of the elderly, the sports ground, the library and the yearly organised village days offer recreation to the local inhabitants. According to Mihály Zsiga mayor, the purpose of the settlement is "*to deepen the connection between the generations and the elderly through the discovery of the values of the past, the presentation of old events, traditions, folk customs and handicrafts in which both the elderly and the young people can actively participate.*" I recommend this volume with this in mind to the population of the village, who suffered so much yet recovered again and again.

mind a belterületeken (családi kert), mind a külterületen a családi vállalkozásnak tekinthető uborkatermesztés. A piaci viszonyok a korábbi jelentős jövedelemforrást, az állattenyésztést szinte teljesen felszámolták, ma már csak néhány család alapozza megélhetését erre. Alacsony a vállalkozások száma, ezek szinte kizárolag mezőgazdasági jellegűek. Ipari üzem, vállalkozás nem működik.

A községben az egészségügyi alapellátást egy háziorvos, a fogorvosi ellátást a Csenger városban működő fogorvosi körzet biztosítja. 2001-ben a helyi általános iskola 8 évfolyammal, az óvoda 2 csoporttal működött, az Idősek Klubja 20 férőhelyes. A védőnői körzet székhelye Csengerújfaluban van. 1982-re a község házainak 90%-a kapott vezetékes ivóvizet. A vízminőség kiváló, korábban még artézi kutak is működtek. A gázhálózat kiépítése 1993-ban történt meg.

Az új évezredbe lépve a kikapcsolódást az iskolai rendezvények, az idősek otthona, az ifjúsági sporttelep, a könyvtár és az évente megrendezésre kerülő falunapok biztosítják az itt lakók számára. Zsiga Mihály polgármester szavaival élve a település célja „*a generációk és az idősek egymás közti kapcsolatának erősítése, a múlt értékeinek közös felkutatásával, régi események, hagyományok, népszokások, mesterségek bemutatásával, amelyben az idős emberek és a fiatalok aktívan részt vesznek*”. E szellemben ajánlom e kötetet ennek a történelmem viharaitól oly sokat szennedő, de szívósan újra és újra feléledő település lakosságának.

Creșterea animalelor, care pe vremuri reprezenta o sursă importantă de venit, este astăzi aproape inexistentă, doar câteva familii bazându-se pe această ramură a economiei. Numărul întreprinzătorilor este foarte mic, și cu caracter exclusiv agricol. Uzine sau întreprinderi industriale nu există.

Serviciul medical de bază este asigurat în sat de un medic de familie, iar cel stomatologic prin circumscriptia din Csenger. Școala generală a funcționat în 2001 cu 8 clase, grădinița cu 2 grupe, iar Clubul Vârstnicilor asigură 20 de locuri. Centrul de asistență socială se află în Csengerújfalu. 90% dintre casele din sat au apa asigurată prin conductă încă din 1982. Calitatea apei este impecabilă, în trecut funcționând și fântâni arteziene. Rețeaua de gaz a fost realizată în 1993.

Petrecerea timpului liber în noul mileniu este asigurată localnicilor de manifestările școlare, de căminul vârstnicilor, sau pe terenul de sport, de bibliotecă și anual cu ocazia zilelor comunei. Redând cuvintele primarului Mihály Zsiga, rolul localității este: *“de întărire a legăturilor între generații cu ajutorul cercetării comune a valorilor, de prezentare a evenimentelor din trecut, a tradițiilor, obiceiurilor, meșteșugurilor populare, la care participă activ persoanele în vîrstă, dar și tineretul.”* În acest spirit recomand volumul de față populației acestei așezări mult încercate în evenimentele furtunoase ale istoriei, care a reușit însă să revină mereu cu tenacitate.

53. kép: Az ifjúsági sporttelep
Baza sportivă a tineretului
Sports ground

Az általános iskola udvara
Curtea școlii generale
Yard of the primary school

54. kép: Játészótér és az OTP épülete
Teren de joacă și sediul băncii OTP
Playground and the building of the OTP

55. kép: Rózsa a falon
Trandafir pe perete
Rose on the wall

Köszönetnyilvánítás

A kötet megjelenéséhez nyújtott önzetlen segítségükért köszönnettől tartozom az adatközlő csengerújfalu lakosok mellett a Fábián testvéreknek (Csenger, Helytörténeti Múzeum) és Terdik Szilveszter művészettörténésznek. A terepbejárásban részt vett: Balogh Lászlóné, Svédáné Karácsony Judit, Szmolár Edit, Kiss László (Jósa András Múzeum). A kötetben szereplő fotókat a szerző készítette. A tárgyak a nyíregyházi Jósa András Múzeum gyűjteményébe kerültek.

Mulțumiri

Mulțumesc pe această cale pentru ajutorul acordat necondiționat localnicilor din Csengerújfalu și fraților Fábian (Muzeul de Istorie Locală Csenger). Periegezele au fost efectuate de: Balogh Lászlóné, Svédáné Karácsony Judit, Szmolár Edit, Kiss László (Muzeul Jósa András). Fotografiile din volum aparțin autorului. Obiectele descrise fac parte din colecția Muzeului Jósa András din Nyíregyháza.

Acknowledgement

I owe my thanks to the inhabitants of Csengerújfalu for the pieces of information and the Fábián brothers (Csenger, Local History Museum) and Szilveszter Terdik for their generous help in the publication of this volume. Lászlóné Balogh, Judit Svédáné Karácsony, Edit Szmolár, László Kiss (Jósa András Museum) took part in the field walking. The author took the photos of the volume. The finds are deposited in the collection of the Jósa András Museum in Nyíregyháza.

Irodalom - Bibiografie - References

- Anonymous: Gesta Hungarorum.
- Bóna István: Szabolcs-Szatmár megye régészeti emlékei. (*Mărturii arheologice din județul Szabolcs-Szatmár.*) In: Szabolcs-Szatmár megye műemlékei I. Magyarország Műemlékeinek Topográfiája. X. Budapest, 1986. 15–91.
- Borovszky Samu: Magyarország vármegyei és városai. ((*Comitatele și orașele din ungaria. Comitatul Sătmăra*). Szatmár vármegye. Budapest, 1909.
- Csáki Sándorné: Csengerújfalu közösségi életének alakítása, erősítése, szervezett szabadidős programokkal a község lakosságának egészségéért. (*Formarea și întărirea vietii comunitare din Csengerújfalu, cu ajutorul programelor organizate în scopul sănătății populației comunei.*) 2001. (Internet)
- Fábián László – Pintye Gábor: Csenger. Történelmi és kulturális kalauz. / Ghid cultural și istoric. / Historical and cultural guide. Satu Mare, 2008.
- Fábián László – Pintye Gábor: Ura. Történelmi és kulturális kalauz. / Ghid cultural și istoric. / Historical and cultural guide. Nyíregyháza, 2010.
- Fényes Elek: Magyarország Geographiai Szótára. Pest, 1851.
- Kálti Márk: Chronica Picta. Képes Krónika. (Internet)
- Katona Zoltán: Memoar Wyfalu. I-II. Kézirat.
- Lizák Hajnalka Dorina: Csengerújfalu határának helynevei. (*Toponimele localității Csengerújfalu.*) Szakdolgozat. Kézirat. Debrecen, 2010.
- Maksai Ferenc: A középkori Szatmár megye. (*Comitatul Satu Mare în evul mediu.*) Stephaneum nyomda, Budapest, 1940. (<http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=764>)
- Marik Sándor: A csengerújfalusú O'sváth-család 600 éve. O'sváth György nagykövet életéről és a családja történetéről. (*Cei 600 de ani ai familiei O'sváth din Csengerújfalu Despre viața și istoria familiei ambasadorului O'sváth György.*) (Internet)
- Liviu Marta – Szőcs Péter Levente: Catalogul colecției de arheologie / A régészeti gyűjtemény katalógusa / Catalogue of the Archaeological Collection A régészeti gyűjtemény katalógusa. Satu Mare, 2007.
- Mező András – Németh Péter: Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára. (*Dicționar toponimic istorico-etimologic al județului Szabolcs-*

- Szatmár.) Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács V.B: Művelődésügyi Osztálya.
Nyíregyháza, 1972.
- Németh János: Barangolások Szatmárban. (*Pelerinarii în Sătmăra*.)
Szatmárnémeti, 2009.
- Németh Péter: A középkori Szatmár megye települései a XV. század elejéig.
[Așezările comitatului medieval Satu Mare până la începutul secolului al
XV-lea.] Nyíregyháza, 2008.
- Pesty Frigyes: Magyarország Helynévtára. (*Dicționarul Toponimelor din Ungaria*.)
Budapest, 1864.
- Pók Judit: Szatmár vármegye (1783–1785). (*Comitatul Satu Mare 1783–1785*.)
Nyíregyháza, 1998.
- Szirmay Antal: Szathmár vármegye fekvése, történetei, és polgári esmérete.
(*Descrierea comitatului Satu Mare*.) Írta, és kiadta Szirmai Szirmay Antal,
császári 's királyi apostoli felség udvari tanátsossa, több vármegyék'
törvényszékbeli birája, és 'a költésben 's vers szerzésben koszorús. I-II.
Budán, a Magyar királyi Universitas' betüivel. 1810.
- Tóth Péter: A csengerújfalu görög katolikus egyházközség története. (*Istoria parohiei
greco-catolice din Csengerújfalu*.) Nyíregyháza, 2004.